

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

TRANZIȚIA COPIILOR DE LA UN CICLU DE ÎNVĂȚĂMÂNT LA ALTUL

2020

Studiu calitativ

street aware
a learning experience

Studiu realizat de **Asociația Streetaware**

Autori:

Lector universitar dr. Camelia MEDELEANU,

Conf. universitar dr. Romeo ASIMINEI

O deosebită considerație persoanelor care au sprijinit realizarea acestei cercetări:

Vieru Ana – președinte, Asociația Streetaware

Cotică Liliana – asistent social, Asociația Streetaware

Bărbuț Gabriela-Alina – psiholog, Asociația Streetaware

Ciocălău Diana-Mihaela – asistent social, Asociația Streetaware

Nistor Ioana – expert creativitate, Asociația Streetaware

Monica Elisabeta Mărculeț – președinte, Asociația Filantropică Trup și Suflet

Mitrea Oana-Mădălina – psiholog, Asociația Filantropică Trup și Suflet

Vălianu Irina – psiholog, Asociația Filantropică Trup și Suflet

Astratinei Ionela-Larisa – asistent social, Asociația Filantropică Trup și Suflet

Răileanu Maria-Mirela – asistent social, Asociația Filantropică Trup și Suflet

Prof. Chiochiu Teofil Gabriel – director, Școala Gimnazială Grajduri, județul Iași

Prof. Vartolomei Jenică – director, Școala Gimnazială Nr. 1 Hoceni, județul Vaslui

Prof. Chiriac Viorel – director, Școala Profesională Dagâța, județul Iași

Date de contact:

Tel.: + 40748-249-943

Adresă: Str. Sărărie nr. 222, et. 2, Iași

Cod poștal 700452

E-mail: office@streetaware.ro

www.streetaware.ro

TRANZIȚIA COPILOR DE LA UN CICLU DE ÎNVĂȚĂMÂNT LA ALTUL

Studiu calitativ

2020

CUPRINS

Introducere	2
Capitolul I	
Tranziția școlară a elevilor de la un ciclu școlar la altul	5
1. Adaptarea copiilor la mediul școlar	5
1.1. Adaptarea la programul și tipurile de activități școlare	5
1.2. Relația elevilor cu cadrele didactice	8
1.3. Relația cu covârșnicii	10
1.4. Practicile de parentaj	11
2. Problemele specifice ce intervin în procesul tranziției școlare	13
2.1. De la învățământul preșcolar la cel primar	13
2.2. De la învățământul primar la cel gimnazial	15
2.3. De la cel gimnazial la cel liceal	16
3. Cauze care pot conduce la apariția fenomenului de inadaptare școlară a elevului	17
4. Factorii care afectează/susțin procesul de tranziție școlară	30
5. Tranziții școlare: insucces versus succes	34
Capitolul II	
Procesul de facilitare cu succes a tranziției școlare a elevilor	39
1. Actorii care pot sprijini procesul de implementare cu succes a tranziției școlare	39
2. Resurse necesare facilitării unei bune tranziții școlare	40
3. Bariere identificate în rezolvarea problemelor legate de tranziția școlară	43
Capitolul III	
Soluții de îmbunătățire a tranziției școlare	47
1. Metode de depistare a elevilor care întâmpină dificultăți în momentul trecerii de la un ciclu școlar la altul	47
2. Instruirea/formarea cadrelor didactice necesară dezvoltării competențelor ...	50
2.1. Necesitatea instruirii cadrelor didactice	50
2.2. Subiecte abordate pe perioada formării	52
3. Metode și tehnici de predare-învățare care contribuie la o mai bună adaptare a elevilor din clasa a I-a/a V-a/a IX-a	54
4. Măsuri de prevenire a eșecului școlar în momentul trecerii de la un ciclu școlar la altul	58
5. Strategii și exemple de bună practică din experiența cadrelor didactice	67
Concluzii	72
Bibliografie	85

Introducere

Cercetarea de față urmărește să identifice multiplele aspecte ce țin de tranziția elevilor de la un ciclu școlar la altul, principalele dificultăți/bariere în implementarea cu succes a tranziției școlare, resursele necesare, aspecte legate de formarea profesională a celor implicați în actul didactic, cât și persoanele-cheie care ar putea sprijini această inițiativă, din dorința de a descoperi și, ulterior, a fi utilizate în contexte specifice.

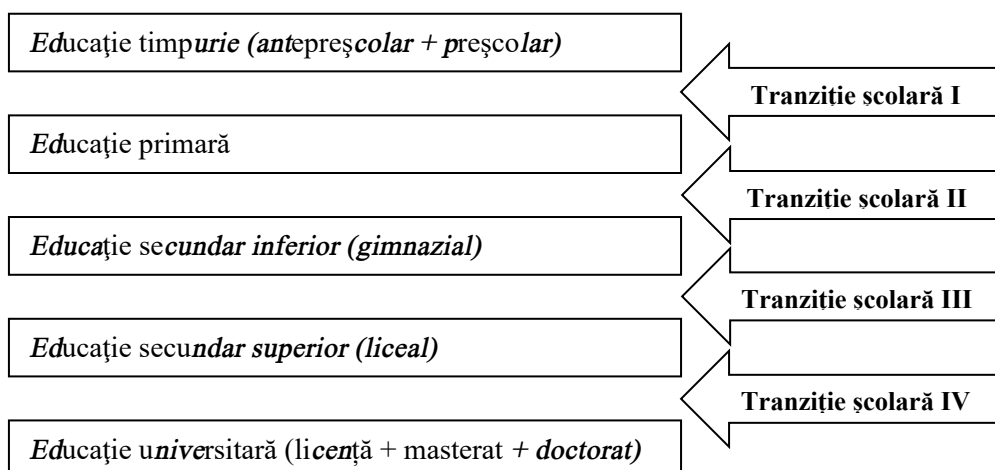
Studiul calitativ vizează evaluarea auto-percepției cadrelor didactice (educatori, învățători, profesori) din trei comune: Dagîța, Grajduri și Hoceni, semnificativi în raport cu o serie de teme relevante pentru impactul pe care aceste aspecte le au asupra implementării cu succes a tranziției școlare a elevilor.

Desfășurarea cercetării a fost programată în perioada iunie 2019 – mai 2020, fiind realizată cu sprijinul a doi specialiști din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Științe Social-Politice, Departamentul de Sociologie și Asistență Socială și al unui specialist de la Academia Română, Filiala Iași.

Abordarea problematicii tranziției copiilor de la un ciclu de învățare la altul va fi: sociologică, psihologică și pedagogică.

Ne propunem să realizăm un studiu prin care să identificăm *dificultățile* cu care se confruntă copiii la trecerea de la un ciclu de învățare la altul:

- de la educația ante-preșcolară la educația preșcolară;
- de la educația preșcolară la cea școlară;
- de la educația în învățământul primar la educația din învățământul secundar;
- de la educația gimnazială la cea liceală.

Cercetarea va evidenția și o serie de *soluții* pentru îmbunătățirea tranziției de la un ciclu de învățare la altul și va include *modelele de bune practici* identificate.

În derularea acestei cercetări vom utiliza focus grupul și interviul semistructurat. În consecință, vom realiza analiza calitativă a datelor de teren.

Obiectivul general al proiectului constă în reducerea abandonului școlar și a fenomenului de părăsire timpurie a școlii la nivelul a trei comune: Dagîța, Grajduri și Hoceni, prin dezvoltarea unor măsuri integrate de susținere a educației preșcolarelor și elevilor proveniți din grupuri dezavantajate și nu numai, a persoanelor care au abandonat școala, pentru a dezvolta o comunitate incluzivă.

Semnificația studiului

Considerăm, în primul rând, că analizele prezentate în continuare vor aduce beneficii unităților școlare, dar și:

- *Directorilor unităților de învățământ* care ar putea identifica, prin comparație, punctele tari și slabe ale propriilor școli și ar putea elabora, pe această bază, proiecte și programe de dezvoltare.
- *Părinților* care pot face alegeri în cunoștință de cauză în legătură cu viitorul educației copiilor lor.
- *Cadrelor didactice* care ar putea avea o privire de ansamblu asupra rolului lor în oferirea unei educații de calitate, precum și privind rezultatele școlare la care se pot aștepta, în funcție de diferiți factori de risc.
- *Cercetătorilor* care ar putea aprofunda rezultatele obținute în privința influenței diferiților factori privind tranziția școlară de la un ciclu de învățământ la altul din România.

Demersul metodologic este de *tip calitativ*. Informațiile au fost obținute prin susținerea a 60 de interviuri de profunzime, semistructurate și un focus grup, cu educatorii, învățătorii și profesorii din comunitățile menționate. Ghidul de interviu a fost structurat pe mai multe teme/subteme/coduri care au urmărit îndeaproape scopul și atingerea obiectivelor cercetării.

Temele de discuție avute în vedere sunt:

- a. Identificarea dificultăților cu care se confruntă copiii la trecerea de la un ciclu de învățare la altul;
- b. Procesul de facilitare/de implementare cu succes a tranziției școlare a elevilor;
- c. Soluții de îmbunătățire a tranziției de la un ciclu de învățare la altul.

Am ales să folosim interviul din mai multe considerente: este flexibil și exploratoriu; anumite situații îl obligă pe cercetător să aleagă acest tip de interviu pentru că mediul, contextul nu permit utilizarea interviului structurat (Roman, 2009, p, 83); cercetătorul are posibilitatea să își folosească cunoștințele și abilitățile pentru a explora teme și idei neașteptate; în același timp, ne oferă o imagine detaliată asupra experiențelor oamenilor din comunitate, participanții la interviu având posibilitatea să descrie în cuvinte proprii ce este semnificativ sau important pentru ei; permite cercetătorului să examineze mai multe detalii, să se asigure că participanții interpretează întrebările în modul în care acesta a intenționat (Nils, Rime, 2007, p. 213).

CAPITOLUL I

TRANZIȚIA ȘCOLARĂ A ELEVILOR DE LA UN CICLU ȘCOLAR LA ALTUL

1. Adaptarea copiilor la mediul școlar

Intrarea copilului în școlaritate nu este un proces lin, uniform pentru toți copiii. Respondenții afirmă că pentru unii copii adaptarea la viața școlară este *imediată* (I11), pentru alții *graduală* (PG4). De obicei, este o perioadă de tranziție cu un *trend pozitiv* (L1), *progresiv* (I7), marcată de cele mai multe ori de semnele unei crize evidente.

Pot fi înregistrate diverse distorsiuni, întâzieri și tulburări în sfera maturizării psihologice și sociale ale copilului: instabilitatea comportamentală, timiditatea, izolarea, agresivitatea, o anumită imaturitate afectivă și motivațională, un anumit retard în dezvoltarea structurilor cognitive, dacă copilul este *unic în familie* (I13), dacă nu este sprijinit de cadrul didactic și de familie.

Perioada de tranziție poate să nu se consume la fel pentru toți copiii. Cercetarea noastră va demonstra că ea se realizează în termeni individuali, proprii fiecărui copil.

Caracteristicile bio-psiho-socio-culturale ale fiecărui elev sunt importante în adaptarea la viața școlară (L1).

Adaptarea este un proces continuu, care începe odată cu nașterea și se desfășoară pe durata întregii vieți a omului. Adaptarea este dependentă de o multitudine de factori interni și externi (Verza, Verza, 2017, p. 305), care dinamizează, paralizează, activează sau, dimpotrivă, reduc, estompează, inhibă tendințele subiectului, astfel încât progresele înregistrate sunt extrem de diferite de la un individ la altul.

1.1. Adaptarea la programul și tipurile de activități școlare

A merge la școală înseamnă pentru copil a se confrunta pentru prima oară în viață cu o hartă rigidă de desfășurare temporală a zilei. El trebuie să se adapteze acestei hărți, învață să deosebească între muncă (școlară) și timpul liber, trebuie să dobândească calitățile personale necesare pentru respectarea acestei hărți: a fi punctual și de încredere, a putea planifica. Prin școală se dezvoltă o folosire rațională a timpului. Este și etapa în care se învață

să se amâne nevoi, se observă că nu se poate face totul deodată, începe învățarea stabilirii priorităților.

În ceea ce privește adaptarea la programul școlar și la tipurile de activități școlare, pot apărea o serie de deosebiri între copii. Pentru cei care au frecventat grădinița, adaptarea la viața școlară se realizează mai ușor, pentru că *unii se cunosc foarte bine datorită faptului că locuiesc în comunități mici* (E2), provin de la *aceeași grădiniță* (I4) și pentru că *în grupa mare ei au fost pregătiți pentru momentul intrării la școală* (E1).

Copiii s-au adaptat ușor la viața din cadrul grădiniței, având în vedere faptul că unii se cunosc foarte bine datorită faptului că locuiesc în comunitate mică (E2).

Copiii care au frecventat grădinița și în anul școlar anterior nu au avut probleme de adaptare la grup (E3).

Dar mai sunt încă mulți copii care, de cele mai multe ori, din motive financiare, nu merg la grădiniță. Respondenții îi menționează pe *copiii rromi* (E1) și pe cei din *mediul rural* (PG9), din comunitățile lor.

În general, elevii care provin din mediul rural (și mai ales elevii rromi) se adaptează mai greu la viața școlară (PG9).

Respondentul I2 remarcă un aspect interesant: deși există un curriculum pentru învățământ primar specific clasei pregătitoare, *element de noutate pentru învățământul primar, fiind conceput astfel încât să respecte principiul continuității între nivelurile sistemului de învățământ*, există comunități în care se remarcă absența învățământului preșcolar. Deoarece *viitorii școlari vin de la Grădinița-de-acasă, adaptarea elevilor la viața școlară este salvată, de obicei, de existența celor două săptămâni de la începutul anului școlar* când se permite recapitularea și sistematizarea cunoștințelor anterioare, premergătoare evaluărilor inițiale. Acoperirea lacunelor se face pe parcurs, rezultatele fiind influențate de:

- *inteligența precoce* a unor copii;
- *participarea la activități extracurriculare comune*;
- *sau abilitățile mamei de a fi cu adevărat prima învățătoare* (I1).

Respondenții I8 și I12 aduc în discuție și *realizarea activităților extrașcolare/extracurriculare realizate în parteneriat cu grădinița* din comunitate (I8), dar și *implicarea părinților* în activitățile realizate de școală (I12).

Majoritatea respondenților susțin că adaptarea elevilor la ciclul școlar primar s-a făcut ușor. Climatul psihosocial din cadrul clasei, *experiența școlară acumulată de elevi, atmosfera de competiție sau cooperare din cadrul clasei alcătuiesc un mediu socio-cultural care exercită o influență formativă asupra grupului de elevi* (I3).

Însă, unii învățători au observat că la începutul activității școlare, copiii sunt *foarte emotivi și sensibili, foarte alinați, că au nevoie de o pauză de joacă mult mai mare și că activitățile mai serioase îi plictisesc*. Deși învățătorul încearcă să facă activitățile atractive pentru elevi, copiii *nu sunt toți independenți în procent de 100%*: de exemplu, *unii elevi nu reușesc să lege șireturile la papuci sau să se îmbrace singuri la plecare* (I11). Ei adesea solicită o pauză mai lungă între activități, făcând adesea comparație cu grădinița: *„Doamna, dar la grădiniță ne lăsa să ne jucăm cât voiam noi”* (I11).

Se observă dificultăți în menținerea voluntară a atenției, în gândire și memorare a informațiilor. În opinia respondenților, adaptarea școlară se atinge treptat, cu răbdare din partea tuturor celor implicați: elevi - cadre didactice - profesori.

Majoritatea elevilor (...) sunt binevoitori dar, din punctul de vedere al realizării sarcinilor școlare sunt puțini cei care reușesc acest lucru la toate obiectele (PG13).

Odată depășite, aceste dificultăți devin condiții pentru randamentul școlar crescut al elevilor. Adaptarea elevilor la viața școlară este determinată, în opinia respondenților, de *condițiile actuale pe care școala le oferă* (I4), precum și *de poziția socială a fiecărui elev* (L1).

În comunitățile studiate, pot exista de asemenea dificultăți în legătură cu respectarea orarului zilnic, despre care copiii trebuie să știe că este obligatoriu. În opinia respondenților, programul școlar poate fi afectat din cauza *navetismului* (PG10). Mai ales elevii care nu au fost la grădiniță și nu s-au obișnuit cu mersul zilnic la activități pot avea comportamente, de genul refuzului de a merge la școală. Răbdarea părinților în a le explica normele regulamentului școlar și ajutorul pe care îl poate da învățătoarea în a-i face pe cei în cauză să își schimbe atitudinea sunt condiții obligatorii pentru integrarea fără dificultăți în regimul școlii.

1.2. Relația elevilor cu cadrele didactice

Când intră la grădiniță, copii dețin experiențe diferite de comunicare, fie cu alți copii, fie cu cadrele didactice, în funcție de mediile sociale din care fac parte. *Dacă educatoarea găsește căile de a-l motiva pe copil, atunci capacitățile de învățare și adaptare vor spori considerabil, pregătindu-l pentru viitorul contact cu școala (E1).*

Când vin pentru prima dată la școală, copiii pot manifesta teamă mai mult sau mai puțin crescută față de faptul că trebuie să rămână singuri, *despărțirea de părinte fiind neplăcută (I1.5)*. Ei refuză uneori să se desprindă de mâna celor care i-au adus, izbucnesc în plâns și au o stare de neliniște.

Față de aceștia, atât conduita părintelui, cât și a cadrului didactic trebuie să fie cea de securizare afectivă a copilului și chiar de tolerare a unor cerințe care ar putea părea absurde.

Adaptarea la grădiniță a fost diferită în funcție de grupa de copii. Copiii care au frecventat grădinița și în anul școlar anterior nu au avut probleme de adaptare la grup, ceilalți au avut nevoie de timp pentru a se integra (E3).

Adaptarea elevilor mei la viața școlară s-a făcut de regulă progresiv. Elevii introverțiți au avut nevoie de o atenție mai mare din partea mea, până au prins curaj (I7).

Respondenții afirmă că elevii s-au adaptat ușor din punct de vedere social, deoarece *cunoșteau cadrele didactice (I8), erau obișnuiți cu spațiul școlar (I12; PG10)*.

În primul an de școală, copiii percep învățătoarea ca fiind centrul clasei lor, așa că toți îi comunică totul.

Elevii din clasa pregătitoare s-au adaptat ușor la personalitatea cadrului didactic deoarece se cunosc din grădiniță, sunt familiarizați cu spațiul interior și exterior al școlii, cu sala de clasă, cu colegii... (PG11).

Elevii sunt obișnuiți să comunice cu învățătoarea orice aspect, fiind evidențiate situațiile exagerate de atragere a atenției privind activitatea altor colegi (L1). Unul dintre ei îl poate reclama pe celălalt că nu a făcut ceea ce i s-a cerut, sau a făcut, dar nu cum trebuie, iar *„toți ceilalți percep ca fiind foarte firesc acest act pe care copiii îl numesc pâră” (Crețu, 2009, p. 197)*.

Nu de puține ori, unii elevi din clasa a V-a interveneau în timpul activității de predare pentru a anunța că un coleg s-a mișcat, a băut apă sau că se uită în caietul altui coleg (L1).

Prezența cadrului didactic în clasă este un factor general de securizare afectivă față de ceea ce grupul își propune să facă, față de inițiativele care sunt întotdeauna însoțite de surprize. De exemplu, în comuna Dagâța, un cadru didactic intervievat a menționat că la început de an școlar *elevii au fost invitați să alcătuiască un regulament al clasei și solicitați să ia decizii cu privire la regulile și procedurile pe care trebuie să le respecte* (PG3). Acest demers este justificat în sensul că le-a dat posibilitatea de a controla tot mai multe aspecte ale activității desfășurate în clasă, de a se simți parte importantă din noua clasă. Foarte important a fost și rolul profesorului diriginte prin atitudinea sa deschisă față de elevi. Aceștia l-au perceput drept un *colaborator care a dovedit înțelegere, entuziasm și prietenie* (PG3) ceea ce a determinat consolidarea coeziunii grupului și a facilitat adaptarea în noua clasă.

Elevii au trecut ușor de perioada de acomodare și se poate spune că este un colectiv unitar care adoptă relații pozitive (PG3).

Respondenții afirmă că atitudinea elevilor față de învățare este afectată de sentimentele față de profesori: dacă *interacționează cu ei în mod personal* (17), dacă îi respectă sau vor să îi mulțumească și să le capteze atenția. Aceste sentimente față de cadrul didactic se pot schimba în timp și au legătură cu felul în care elevii lucrează cu acel profesor.

Nu de puține ori am observat că elevul meu, care e serios și respectuos cu mine, are probleme de comunicare, în sensul urât al cuvântului cu dirigintele său (PG11).

Robinson și Aronica (2018, p. 221) precizează că *predarea și învățarea sunt precum grădăritul* și că elevii *învață în anumite condiții*. Cercetarea a evidențiat faptul că aceste condiții sunt parte a unui ecosistem mult mai mare din cadrul educației școlii: el include elevul, familia acestuia, comunitatea din care fac parte, dar și alți oameni și organizații cu responsabilități în domeniul educației.

Capacitatea elevului de integrare în activitate și în viața școlii, este deficitară pentru că acomodarea la cerințele școlii sunt foarte ostile, copii se confruntă cu atitudinea greșită de a relaționa cu profesorii sau colegii de clasă (PG5).

1.3. Relația cu covârșnicii

Viața școlară determină un nou caracter al copilăriei, atât prin intermediul planului dezvoltării psihice a copilului, cât și prin cel al activității și adaptării sociale. Școlăritatea aduce după sine influențe și modificări pe care copilul le trăiește uneori tensionat, cu momente seismice, la care este nevoit să se adapteze treptat. Influențele sociale și culturale, cele ale acumulării de cunoștințe și experiențe noi de viață, vor marca tranziția spre constituirea structurilor mai stabile ale personalității.

Regula devine fenomen central și se organizează conduita în colectiv a copilului. Prin aceasta se dezvoltă spiritul de cooperare, de conlucrare în echipă și se conștientizează ideea de cinste și obligativitate în raporturile cu ceilalți. Copiii trec și printr-o fază de excesivă sensibilitate față de noi reguli, mai ales în colectivul nou al clasei. De multe ori, nu tolerează încălcarea unor reguli și adoptă atitudini față de colegii care își uită caietul acasă, așa cum am menționat în subcapitolul anterior.

Respondenții afirmă că în comunitățile studiate sunt *copii buni, cu potențial, foarte creativi, ascultători și darnici* (I11), care *comunică în termeni pozitivi* (I5) unii cu alții și dezvoltă relații foarte bune cu toți colegii lor de etnie rroma.

Însă există și situații în care, *clasele nu sunt foarte unite datorită caracterului diferit al elevilor, fapt ce duce la conflicte verbale și uneori fizice, periodice între unii elevi* (PG16).

În clasă avem și rromi, mai mulți decât români. Ce m-a impresionat cel mai mult a fost faptul că nu s-a ținut cont de etnie și că sunt chiar prieteni foarte buni, se joacă și mănâncă împreună și sunt afectuoși unul față de celălalt (I11).

Pentru copii, a fi acceptat de un grup este o problemă de mare importanță. *Copiii cu reputații negative în cadrul școlii adeseori au dificultăți în a-și face prieteni* (PG15), astfel încât zilele petrecute între colegi și la școală pot fi *marcate de singurătate* (PG15). Nu este de mirare că în această situație, de multe ori *copiii respectivi fac eforturi mari pentru a fi acceptați* (PG15). Cât de bine se va înțelege copilul ca adult cu ceilalți adulți depinde în mare măsură de modul în care se înțelege acum cu alți copii de vârsta lui.

Pe de altă parte, grupul celor de aceeași vârstă poate să întărească prejudecățile: atitudini nefavorabile față de cei care nu corespund caracteristicilor grupului lor. Pe măsură ce copiii cresc și ajung la vârsta de 10-11 ani, presiunea de a aparține unui grup anume poate

fi din ce în ce mai puternică. *Găștile își fac propriile reguli care stabilesc cine intră și cine este lăsat afară* (I13). *Banii, hainele de firmă, vorbirea specifică grupului, atracția fizică* (PG9), toate acestea pot reprezenta modalități de a intra într-un astfel de grup. Copiii tind să fie subiectivi față de cei asemănători cu ei și sunt susceptibili la presiunea către conformism.

La o clasă, un elev s-a uitat la eticheta de pe haina unui coleg, prin urmare, neavând o etichetă de firmă, a fost tratat discriminatoriu; că e sărac și nu își permite să își cumpere anumite haine (L1).

Tipurile de relații între elevi se modifică treptat în perioada pubertății și adolescenței, copilul și apoi tânărul integrându-se tot mai mult între colegii săi, în generația sa, prin exprimarea identității proprii și prin exprimarea identității față de colegi, cadre didactice și adulții din jurul său.

1.4. Practicile de parentaj

Numeroase studii de specialitate (Roman, Roman, 2020; Papalia, Olds, Feldman, 2010, p. 310) au urmărit de-a lungul timpului relația părinte-copil și au explorat perspectivele oferite de comportamentele parentale și a modului în care acestea afectează dezvoltarea copilului și adaptarea lui școlară.

Părinții copiilor cu rezultate bune la învățătură le creează acestora un mediu pentru învățare, le oferă hrana necesară, un loc unde să-și țină rechizitele, le fixează un orar de somn, de masă, manifestă interes pentru programul de după școală, participă la ședințe și se implică în activitățile școlare.

În studiul nostru, respondenții accentuează faptul că pregătirea copilului pentru o bună adaptare la cerințele școlii *se face încă din primii ani de viață, în familie și la grădiniță*, premergător perioadei școlare (I11). De asemenea, ei afirmă că tranziția școlară a elevilor *este ușoară atunci când copiii au frecventat temeinic grădinița și atunci când familia se implică în educația copilului* (PG7) și *îl susține* (PG3).

Elevii obișnuiți atât la școală, cât și acasă cu un program riguros, care beneficiază de suportul și implicarea părinților și cu o conduită școlară corectă reușesc să se adapteze ușor la aceste schimbări (PG9).

Cu un program dinamic zilnic, cu respectarea programei școlare și cu ajutorul părinților se poate trece cu ușurință de la un ciclu școlar la altul (I15).

Un respondent a prezentat și cazul copiilor care *acasă nu au reguli* și se adaptează mai greu la viața școlară (PG2). Părinții neimplicați le asigură hrană și adăpost, dar oferă foarte puțin în termeni de îndrumare (Robinson, 2011, p. 60).

Alți părinți stabilesc puține reguli și au așteptări scăzute de la copiii lor. În general, acolo unde *situația financiară este dificilă (I12), educația din familie este precară (I12, PG7), ori părinții nu au pretenții de la copii și unde sunt reguli puține*, elevii se adaptează mai greu sau chiar deloc (PG7). Copiii părinților permisivi adesea au probleme cu autoritatea în afara spațiului casei, normele de conduită sunt puține și au tendința *de a nu se descurca foarte bine la școală (PG15)*.

La polul opus se află așa-numiții părinți elicopter (Robinson, 2011, p. 60). În această categorie intră părinții care sunt excesiv de protectori cu copiii lor, îi supraveghează în permanență, le fac temele și merg repede la școală pentru a depune plângere la primul semn al unei atitudini din partea profesorilor sau a altor elevi care consideră că le-ar afecta stima de sine.

Părinții... adesea se simt frustrați, sunt nemulțumiți, găsesc „țapi ispășitori” pentru a masca neputința lor de a face față provocărilor, de cele mai multe ori, dând vina pe lipsurile școlii, organizarea deficitară și / sau slaba pregătire a cadrelor didactice din sistemul educațional (PG4).

Cadrelle didactice care predau în școala profesională au observat că *pe măsură ce părinții se implică mai mult în viața elevului de clasa a IX-a, îi acordă acestuia autonomie, aceștia își evaluează în sens pozitiv propria conduită generală, un comportament pozitiv și se adaptează mai ușor la noul mediu școlar (L1)*.

Sunt momente când stabilirea regulilor chiar trebuie să fie luată în serios, iar acestea trebuie urmate cu insistență de copil. Și mai este o condiție necesară pentru a reuși: ambii părinți să fie pe aceeași lungime de undă (PG9).

Cercetarea a evidențiat faptul că, practicile de parentaj trebuie adaptate în funcție de situația în care se află copilul. *Nu poți folosi același scenariu iar și iar, asta e clar. Nu dă roade*

(PG7). Cadrele didactice insistă pe faptul că elementul cel mai important de care depinde calitatea și eficiența educației în familie este stilul educativ al acesteia. Părinții ar trebui să-și reconsidere abordarea față de parenting de fiecare dată (PG2).

2. Problemele specifice ce intervin în procesul tranziției școlare

2.1. De la învățământul preșcolar la cel primar

Prima etapă a adaptării este caracteristică copilului preșcolar care se confruntă cu adaptarea la colectivitate și la grădiniță ca *formă inedită de organizare a vieții și activități* (Verza, Verza, 2017, p. 305). Acum copilul este nevoit să răspundă noilor reguli și interdicții, pe care nu întotdeauna le înțelege suficient, dar cu timpul, activitățile din grădiniță îi pot aduce satisfacții variate.

Adaptarea la grădiniță presupune o schimbare a stilului de viață din familie, unde copilul se bucură de o libertate mare de acțiune și de o atenție insistentă din partea celor apropiați, care îi securizează și îi întăresc percepția că el este în centrul preocupărilor tuturor celor care îl înconjoară.

Adaptarea dificilă poate dura de la 4 la 8-10 săptămâni pentru copiii de vârstă preșcolară mică, în timp ce, pentru o parte dintre copiii de vârstă preșcolară mijlocie, deși scade în intensitate după 4-5 săptămâni, adaptarea dificilă poate dura până la 8-9 săptămâni. Adaptarea dificilă la preșcolarii mari tinde să dispară după o lună de la frecventarea grădiniței.

Din relatările educatoarelor, se pare că *dificultățile de adaptare la mediul de grădiniță sunt mai frecvente la copiii unici în familie, ori la cei față de care părinții și alți membri ai familiei manifestă o grijă exagerată.*

Intrarea copilului la școală este un eveniment care afectează direct copilul, și familia lui. Copilul pășește într-un mediu formal, caracterizat de regimul de drepturi și îndatoriri școlare, în care învățătorul ia locul părintelui, iar atmosfera nu mai este una de acceptare necondiționată; el își pierde statutul de ființă privilegiată, de ființă unică ce monopolizează atenția adulților și devine un anonim printre ceilalți.

În literatura de specialitate (Crețu, 2009, p. 190), procesul tranziției de la învățământul preșcolar la cel primar este caracterizat de următoarele aspecte:

- copilul își însușește noul statut, cel de elev, se schimbă poziția acestuia în viața familiei, se însușesc noile roluri și crește interesul pentru reușită și succes școlar;
- crește caracterul voluntar și conștient al tuturor manifestărilor psiho-comportamentale;
- se formează deprinderi intelectuale de bază privind scrisul și cititul, operarea cu simbolurile matematice, prelucrarea primară a conținuturilor de învățare etc.

Viața școlară determină un nou caracter al copilăriei, atât prin intermediul planului dezvoltării psihice a copilului, cât și prin cel al activității și adaptării sociale. Școlaritatea aduce după sine influențe și modificări pe care copilul le trăiește uneori tensionat, cu *momente seismice* (Verza, Verza, 2017, p. 330), la care este nevoit să se adapteze treptat.

Aceste aspecte sunt relevate și de respondenții din cercetarea noastră:

- *o învățătoare nouă, cu un anumit stil de predare, sarcini mai grele, existența unui orar mai complex, schimbarea sălii de clasă, mai multe manuale/culegeri, elevii nu mai lucrează în cadrul centrelor de interes (L_1);*
- *existența claselor cu predare simultană (L_1);*
- *lipsa de implicare a părinților, copiii care nu au frecventat grădinița, copiii care nu au acasă reguli (P_G_2);*
- *apropierea și grija excesivă a familiei, elevii fiind mereu în preajma mamei/bunicilor/părinților (I_1).*

Există o întreagă *simptomatologie* (Golu, 2009, p. 201) a trecerii de la copilăria preșcolară, dominată de structurile și motivele activității ludice, la copilăria școlară, ce tinde a se subsuma influenței dominante a structurilor și motivelor activității de învățare.

Influențele sociale și culturale, cele ale acumulării de cunoștințe și experiențe noi de viață, vor marca tranziția spre constituirea structurilor mai stabile ale personalității.

2.2. De la învățământul primar la cel gimnazial

În opinia respondenților, trecerea de la învățământul primar la cel gimnazial presupune schimbări profunde pentru elevi: trecerea de la un singur cadru didactic ce predă aproape toate materiile la mai multe cadre didactice (fiecare specializat pe o materie); trecerea de la un anumit stil de predare (propriu învățătorului și specific ciclului primar) la stiluri diverse de predare; trecerea de la manuale, caiete, planșe și alte auxiliare didactice colorate și atractive la altele mai „serioase”; diversificarea conținuturilor materiilor din programa școlară; trecerea de la un sistem de notare la altul: calificativele sunt înlocuite cu notele; redimensionarea orarului și a întregului program al elevului; creșterea volumului de teme pentru acasă etc. Uneori, schimbările sunt radicale pentru că există mulți elevi (mai ales în mediul rural) ce schimbă și școala, drumul de acasă până la școală, tot anturajul (întregul colectiv de colegi), navetismul etc.

Respondenții identifică trecerea de la clasa a IV-a la clasa a V-a ca fiind cea mai delicată etapă a tranziției școlare. De regulă, dificultățile sunt legate de *cerințele și așteptările diferite din partea profesorilor (PG1; L1), cantitatea mai mare de informații și activități educative, timpul mai mare ce trebuie alocat învățării (PG1), mai multe discipline, sarcini mai multe pe fiecare activitate (L1) și modul în care elevii din învățământul primar au fost obișnuiți să interacționeze doar cu doamna învățătoare, de care sunt destul de atașați, iar o dată cu trecerea în clasa a V-a fiecare disciplină este făcută cu un alt profesor (L1).*

Trecerea la un nou ciclu școlar (clasa a V-a) a presupus un efort mai mare de adaptare din partea copiilor. La începutul anului școlar, elevii au întâmpinat unele probleme de adaptare: școală nouă, profesori și materii noi, colegi noi, un alt sistem de notare, naveta cu microbuzul școlar (elevii provin din sate diferite) (PG3).

În unele școli, elevii sunt *obișnuiți să își susțină fiecare opiniile*, însă, în învățământul gimnazial, *nu este întotdeauna posibil să fie ascultați toți într-o oră (L1)*. Dificultățile pot fi legate și de trecerea la un alt sistem de notare.

Elevii fac mai greu tranziția din cauză că la ciclul primar sunt calificative, iar la ciclul gimnazial sunt note. Calificativul FB este între 8,50 și 10 calificativul B este între 6,50 și 8, calificativul S este de la 4,50 la 6 (PG2).

În constelația motivelor care susțin efortul pentru învățare, cele mai importante ar trebui să fie interesele cognitive. Ele pot însă să se manifeste în raport cu:

- disciplinele pentru care elevii au deja înclinații;
- tratarea diferențiată a disciplinelor: *materii importante* - română, matematică, limbi străine și *materii neimportante* la care elevul trebuie să aibă în mod obligatoriu nota 10 (desen, religie, muzică de exemplu) fără depunerea unui efort intelectual (L1).

Se amplifică motivația extrinsecă reprezentată de prețuirea de către societate a învățăturii, a calității de persoană cultă. Rămân încă motive ale învățării recompensele materiale obținute, în general, de la părinți și dorința părinților de a-și păstra prestigiul în comunitatea din care fac parte.

Elevul nu învață pentru că așa e normal, ci pentru a obține recompense de la părinți (L1).

În literatura de specialitate se menționează că în jurul vârstei de 12 ani poate să apară o ușoară scădere a interesului pentru învățare – mai specific la băieți (Sălceanu, 2016, p. 259). Acest aspect este adus în discuție și de respondenții noștri și evidențiat prin aspecte legate de: *neglijarea temelor, scăderea notelor, neimplicare la ore*. Această situație revine la normal atunci când elevii încep să își dea seama că *îi așteaptă teze grele sau teze cu subiect unic*, sau că la un moment dat, pe parcursul școlarității, *performanțele școlare vor conta în viitor*.

Există tendința de modelare a eului și a aspirațiilor după modelul unor persoane semnificative pe care elevul le caută, le compară, le selectează.

Până acum am dus o generație din clasa pregătitoare până în clasa a V-a, de unde am constatat faptul că aproape toți elevii s-au adaptat ușor ciclului gimnazial, dar au fost și excepții, datorită faptului că au simțit distanța între ei și profesori (L1).

2.3. De la cel gimnazial la cel liceal

Trecerea de la clasa a VIII-a la clasa a IX-a este oarecum mai ușoară, respondenții identificând sunt două situații distincte:

- Elevii care continuă clasa a IX-a în cadrul aceleiași instituții – în acest caz trecerea este destul de simplă pentru că ei cunosc instituția, uneori având aceiași profesori și la liceu;
- Elevii care vin din alte instituții de învățământ sau cei care vin după o perioadă mai lungă de timp – pentru ei perioada de acomodare poate fi puțin mai dificilă.

Cred că cea mai grea acomodare este în cazul elevilor din mediul rural care vin la liceu în mediul urban. În acest caz, pe lângă necunoașterea culturii liceului intervin și aspecte ce țin de viața socială. Din păcate, în cazul liceelor de „fițe”, deseori apare tendința de discriminare a „țăranilor” din mediul rural întrucât nu au haine de la anumite branduri, iar părinții nu au anumite funcții, relaționarea depinzând de aceste criterii sociale. De aici pot rezulta multe probleme, între care și bullying-ul. O altă problemă întâlnită este cazul celor care au o altă religie sau etnie – de exemplu rromii.

3. Cauze care pot conduce la apariția fenomenului de inadaptare școlară a elevului

Într-o încercare de sinteză, cauzele care pot conduce la apariția fenomenului de inadaptare școlară a elevului pot fi:

→ *Cauze interne*: de natură biologică (starea de sănătate a organismului) și de natură psihologică (factori intelectuali și non-intelectuali).

- ***Vârsta și starea de sănătate***

Respondenții la cercetare consideră că *vârsta* influențează tranziția școlară. Un copil mic se adaptează mai greu noilor cerințe, mediului de grup, relațiilor noi, colaborează de cele mai multe ori, la început, cu emoții și sunt mai retrași (I6). *Totul depinde de particularitățile individuale de dezvoltare psiho-fizice* (E4).

De exemplu dacă la intrarea în clasa pregătitoare sunt în aceeași clasă copii care nu au 6 ani împliniți și copii care au 7 ani deja împliniți atunci copiii de vârstă mai mică vor munci mai mult decât ceilalți ca să poată să țină pasul cu ceilalți (PG12).

Adaptarea și performanțele școlare sunt, adesea, legate de sănătatea fizică. Astfel, *copiii care au afecțiuni sunt expuși riscului unor performanțe școlare scăzute* (PG1); *întâmpină dificultăți în învățare* fiind nevoiți să lipsească de la școală pentru internări/analize (PG3), acest fapt influențând adaptarea școlară, sănătatea precară împiedică participarea la activitățile zilnice din școală. Absențele frecvente, disconfortul sau durerea, limitarea mișcării, somnolența, efectele secundare fizice ale unor medicamente sunt factori ce limitează abilitățile elevilor de a se implica în procesul educațional.

Majoritatea elevilor au aceeași vârstă când intră în clasa pregătitoare, dar există și copii mai mici cu un an. *Acești copii nu pot rezista la fel de mult ca ceilalți la ore, sunt agitați, uneori nu înțeleg noile informații și nici nu pot face față cerințelor date* (E2).

Cu cât copilul înaintează în vârstă, adaptarea la nou este mai ușoară, comunicarea și colaborarea se realizează cu ușurință, sunt respectate regulile grupului, au spirit de inițiativă și dorința de a se afirma în clasă și în afara ei.

Dacă vârsta determină anumite achiziții pe care elevul trebuie să le dețină la un moment dat la finalul unui ciclu școlar, starea de sănătate a organismului elevului permite acestuia să acumuleze informațiile (de ordin teoretic, dar nu numai) așa cum trebuie, să „facă față” provocărilor școlare (de exemplu, la ora de educație fizică, elevul trebuie să reproducă anumite mișcări etc.) (PG8).

Un respondent a adus în discuție și *situația copiilor cu nevoi speciale care aparțin grupurilor dezavantajate sau care au înregistrat eșec școlar*. Aceste categorii de elevi se confruntă cu mari dificultăți atunci când vorbim despre tranziția de la un ciclu de învățământ la altul. Unii încearcă să facă față tuturor formelor de discriminare sau bullying, și reușesc într-o oarecare măsură, alții însă renunță și decid să își întrerupă studiile. Lipsurile materiale, frustrarea, teama, opțiunile limitate de pe piața muncii sau rușinea sunt principalele motive în luarea deciziei de abandonare a studiilor. Putem spune că *politicile publice nu încurajează sau nu sprijină suficient aceste categorii de beneficiari, fapt ce amplifică excluziunea acestora din mediul școlar* (PG4).

Elevii cu cerințe educaționale speciale se adaptează greu vieții școlare, necesitând ajutor din partea unor specialiști (profesor de sprijin, logoped, consilier școlar) care, din păcate, nu există în fiecare școală, această sarcină revenindu-i cadrului didactic și părintelui (PG11).

Respondentul 15 menționează că starea de sănătate a elevilor a influențat dintotdeauna intrarea într-un nou colectiv, mai ales atunci când este vorba de migrene, insomnii (din păcate ele duc la o oboseală psihică în ziua următoare), deficiențe fizice, anumite tulburări de comunicare și relaționare cu ceilalți (așa cum este în situația copilului cu autism care trăiește într-o lume cu totul a lui.)

Surprinzător, unii respondenți au menționat că *vârsta și starea de sănătate a elevului nu influențează tranziția de la un ciclu școlar la altul* (I5).

- **Cauze de natură psihologică**

Dezvoltarea proceselor psihice de cunoaștere: gândirea, memoria, limbajul și comunicarea, atenția, motivația de învățare, receptivitatea, participarea și implicarea, trăsăturile individuale de temperament, de caracter ale fiecărei persoane sunt principalii factori care contribuie la dezvoltarea intelectuală a elevului, fiind totodată elemente care influențează tranziția de la învățământul preșcolar la cel primar. Unii elevi se bucură de o dezvoltare normală intelectuală și astfel se descurcă foarte bine, alții însă nu reușesc.

Respondenții consideră că *diferențele de natură intelectuală se observă, elevii devin mai conștienți de acestea, iar cei cu un nivel intelectual mai scăzut vor fi marginalizați și scăzându-le stima de sine. Unii sunt mai introvertiți, emotivi și prin prisma caracterului se adaptează mai greu schimbărilor* (E1).

Unii respondenți care au afirmat că *există posibilitatea ca unii elevi cu o creativitate foarte bună să nu fie foarte inteligenți și invers, cei inteligenți să nu fie creativi* (I1).

Fiecare copil are un anumit nivel de dezvoltare intelectuală. Unii memorează mai lent și gândesc mai greu, alții mai repede, dar superficial. Sunt elevi care au un spirit de observație mai dezvoltat, iar alții mai puțin dezvoltat. Unii au un volum de cunoștințe, priceperi și deprinderi mare, iar la alții acesta este de nivel mediu. Un factor care susține ideea de individualitate este reprezentat de experiența de viață și un anumit stil de învățare (I11).

Totuși, există copii cu probleme de dezvoltare intelectuală, *cu CES care au anumite aptitudini creative, mai ales la desen, muzică, sport* (E3). Factorii motivaționali (motivația intrinsecă) au o mare importanță în creativitate. În acest caz, interesul unui elev pentru un anumit domeniu de învățare îl menține racordat mai tot timpul la acesta. Atitudinile creative pot favoriza dezvoltarea aptitudinilor. În plus, factorii temperamentalii ai persoanei creative își pun amprenta asupra stilului creator împreună cu factorii sociali și psihosociale.

Pe de altă parte, respondenții afirmă că **factorii non-intelectuali** ocupă o pondere mai mare în tranziția școlară. Acest aspect a fost evidențiat de respondentul I8: *rezistența la efort fizic și intelectual, aptitudini speciale, particularități afectiv-voliționale, perseverența în activitatea școlară, motivația pentru învățare, atitudinea față de școală, interese cognitive, deprinderi și priceperi.*

Eșecul școlar și tranziția școlară au în vedere și efecte psihologice, cum ar fi: dificultăți de adaptare, neîncrederea în forțele proprii, stres, anxietate. De ce sunt elevii atât de stresați în ziua de azi? Cadrele didactice au evidențiat că cei mai importanți factori stresori sunt:

- îngrijorările cu privire la rezultatele școlare;
- presiunile constante ale testării;
- temerile legate de intrarea la liceu;
- presiunea din partea părinților de a fi buni la școală.

Un alt factor important îl reprezintă toate celelalte *sarcini care se răsfrâng asupra timpului lor, care s-a redus considerabil în ultimii ani* (PG14); *tot mai multe teme pentru acasă, ore de pregătire și programe organizate la școală.*

De cele mai multe ori, precizează respondenții, *copiii se plâng de senzația de supraîncărcare și de faptul că nu au nicio opțiune pentru a-și ușura munca, de competiția din clasa lor* (PG13).

După hrană și securitate, sănătatea socială și emoțională a elevilor este de maximă importanță. Un respondent afirmă că de obicei la clasă, cadrele didactice *sunt centrate pe predarea conținutului lecțiilor, pe organizarea lecțiilor, și mai puțin se întreabă cum se simt elevii în acel moment* (PG9).

Unii respondenți au remarcat faptul că, elevii a căror sensibilitate psihologică este mai mare, pot să perceapă unii profesori ca fiind mai impasibili, inabordabili, agresivi și perturbatori, ceea ce conduce la neplăceri, la stres, interiorizare și un sentiment de respingere generală a școlii, sau la neglijarea sarcinilor școlare, sau chiar la conflict cu profesorii (PG1).

Cum putem ști dacă copiii sunt stresați la clasă? Respondenții au identificat câteva semne de stres:

- comportamentale: *izolare crescută, timiditate, roaderea unghiilor, de multe ori copii au probleme în a duce la capăt îndatoririle zilnice;*
- emoționale: *pesimism, iritabilitate, nervozitate, nerăbdare în a obține un lucru;*
- fizice: *oboseală, insomnii, dureri digestive, dureri de cap, greață și senzație de rău atunci când intră în sala de clasă sau când au de dat un test;*
- cognitive: *lipsă de concentrare, anxietate când este rugat de un profesor să răspundă la o întrebare sau atunci când este scos la tablă să rezolve o sarcină, copilul nu poate memora o poezie.*

Sunt elevi care se confruntă cu niveluri ridicate de simptome depresive, stimă de sine scăzută, stres, emoții mari la teste și evaluări, factori care reprezintă motive de îngrijorare privind tranziția și parcursul școlar (PG1).

Stresul psihologic poate fi cauzat și de disfuncționalitățile din familie, de părinții care se ceartă, de discuțiile pe care copilul le aude în casă, legate de bani, încercarea copilului mai mic din familie de a se ridica la nivelul realizărilor fratelui mai mare. Toți copiii se confruntă cu unele dintre aceste probleme la un moment dat în viață. Combinația câtorva poate însemna diferența dintre un stres suportabil și genul de stres care are efecte negative asupra vieții de zi cu zi.

→ *Cauze externe:* factori pedagogici (educaționali) și factori socio-culturali.

- **Factori pedagogici (educaționali)** – stilul de predare al profesorului, forma de organizare a învățământului, cerințele școlare etc.

Cadrul didactic stă în mijlocul efortului de dezvoltare educațională. Uneori el este cel care propulsează elevii pe o treaptă superioară de motivație, de cunoaștere, de evoluție, alteori poate să fie un obstacol pentru aceștia. În opinia respondenților, factorii pedagogici - schimbarea formei de organizare a învățământului, schimbarea stilul de predare al profesorului, schimbarea cerințelor școlare, de notare etc. completează factorii de natură psihologică (E2) în succesul sau insuccesul acomodării copiilor la fiecare etapă școlară.

Predarea este o artă care presupune un colaj de metode și strategii. *Discontinuitatea dintre obiectivele educaționale urmărite între cele trei cicluri poate determina o stagnare sau încetinire a ritmului de învățare (I2).*

Tranziția școlară de la un ciclu școlar la altul, mai poate fi influențată de:

- trecerea de la un singur cadru didactic ce predă aproape toate materiile la mai multe cadre didactice (fiecare specializat pe o materie);
- trecerea de la un anumit stil de predare (propriu învățătorului și specific ciclului primar) la stiluri diverse de predare;
- trecerea de la manuale, caiete, planșe și alte auxiliare didactice colorate și atractive la altele mai formale;
- diversificarea conținuturilor materiilor din programa școlară;
- creșterea volumului de teme pentru acasă (I3) etc.

Din perspectiva unui respondent, este important ca educatoarele să facă tot posibilul să-i determine pe copii să iubească grădinița prin proiectarea unor activități interesante, atractive, adaptate nivelului de dezvoltare al copilului (E2).

Timpurile sunt în continuă schimbare, iar modul de predare, programele, cerințele școlare trebuie aliniate la cerințele actuale (E4).

În prezent, pentru a impulsiona dezvoltarea unor capacități intelectuale, cunoștințele transmise de cadrul didactic trebuie să prezinte un anumit grad de generalitate, să fie racordate la potențialitățile din „zona proximei dezvoltări” și să poată fi depășite prin eforturi intelectuale susținute (I11). Însă, aceste dificultăți trebuie să fie dozate în mod realist, în funcție de posibilitățile intelectuale ale elevilor și de volumul de cunoștințe, priceperi și deprinderi însușite de ei.

Clasa din învățământul de masă, unde profesorul lucrează în mod frontal este un grup neomogen, în care sunt elevi cu capacități de muncă diferite, cu aptitudini și interese diferite, cu ritm de muncă diferit. Activitatea diferențiată a activității aduce variația de forme și metode în activitățile didactice. Acest termen, de *predare diferențiată*, se referă atât la structura și conținutul învățământului, cât și la organizarea activității didactice, la metodologia aplicată și la mijloacele de învățământ folosite (I11).

O structură corectă a obiectivelor stabilite la fiecare lecție îi va încuraja pe elevi să învețe de dragul învățării și nu pentru note (I4) și să depășească provocările de zi cu zi.

Respondentul PG8 a identificat o altă situație din practică – aceea a atitudinii profesorului față de elev: *am remarcat uneori că elevii își doresc un grad mai ridicat de autonomie. Inițial, m-am opus, dar în timp, mi-am dat seama că autonomia nu înseamnă neapărat lipsa regulilor.*

Eșecul școlar este indicatorul lipsei de randament pedagogic, al insuficiențelor întâlnite în sistemul educațional. Insuccesul școlar exprimă un randament deficitar al învățării și se manifestă sub două aspecte: *rămânerea în urmă la învățătură sau retardul școlar și eșecul școlar care se manifestă, la rândul lui, sub două forme: abandonul și repetenția* (I11).

Predarea, învățarea și evaluarea sunt trei concepte strâns legate între ele. Unul dintre cele mai sensibile aspecte ale procesului de învățământ este evaluarea. Există respondenți care susțin că în funcție de evaluare, de modul în care este făcută aceasta depinde întreg

procesul de dezvoltare a unor relații pozitive cu elevul. *Elevul care vede că un coleg primește o notă mai mare ca el, deși nu a muncit la fel de mult, va avea o stare de frustrare, pentru că efortul depus nu a fost valorizat și notat ca atare (PG5).*

Notele nu reprezintă ceea ce ești tu ca persoană, ca individ. O notă nu reprezintă cine ești cu adevărat! Să spunem că ai pe linie nota 4 la fizică și chimie, două obiecte care nu îți plac. Dar în schimb ești foarte talentat la Logică, la scris poezii, la desen și tot ce ține de creativitate. Care dintre cadrele didactice o să ia în considerare ceea ce îi place elevului să facă? O să lucreze mai mult pe aptitudinile elevului, lăsând chimia puțin la o parte și din 3 ore pe săptămână va face doar 1, iar în celelalte 2 ore de chimie elevul va investi în talentul său? Evident că nu! (I11).

În situația copiilor cu CES integrați în învățământul de masă, aceștia nu beneficiază de programe adaptate, iar unii profesori nu le dau foarte multă atenție și nu știu cum să gestioneze activitatea cu ei pentru că nu există profesori de sprijin (PG13).

Mai există și situația în care, în anumite clase, este câte un elev cu cerințe speciale care nu realizează nici o sarcină pentru că nu are capacitate, este prezent doar fizic, dar totuși trebuie promovat. Este tolerat pentru a nu se desființa clasa și normele profesorilor. Am întâlnit o situație, la o școală, o elevă era prezentă doar fizic, nu vorbea cu nimeni, stătea într-un colț al clasei, separat de ceilalți colegi, și avea note mai mari decât alți elevi care participau activ la ore (I1).

Procesul de învățământ, în general, și lecția, în special, presupune existența unui mare număr de factori, a căror eficiență depinde de priceperea și măiestria pedagogică a învățătorului de a-i coordona și de a valorifica într-un mod creator potențialul adaptativ al copilului. Prin însușirile sale de personalitate și nivelul de pregătire științifică și pedagogică el este factorul ce optimizează comunicarea din grup. Elevii tind să își compare și să își alinieze conduita la cea a mentorului lor, cea a cadrului didactic.

Prin specificul activităților școlare, cadrul didactic nu este perceput în exteriorul grupului, ci ca parte integrantă a acestuia, asigurând eficiența activităților (I9). Acesta stimulează energia grupului și a fiecărui membru în parte, unul din scopurile activităților

școlare fiind asigurarea coeziunii grupului, păstrând și cultivând identitatea fiecărui elev în același timp.

- **Cauze socio-culturale:** mediul psiho-socio-cultural familial și grupul de prieteni ai copilului, prieteni reali și/sau on-line etc.

Familia și capitalul educațional al acesteia sunt aliații cei mai importanți ai școlii (E4). Fondul cultural-educational al familiei are un rol important în tranziția pozitivă sau, din contră, negativă.

Din perspectiva respondenților, există un larg acord, în ceea ce privește legătura strânsă între interesul pentru anumite activități/capacitatea intelectuală a elevului și cea a părinților. *Părinții ce dețin un nivel ridicat de educație transmit și copilului (prin diverse modalități, cum ar fi: genetic, sau prin stimulare, așteptări mari) acest aspect (PG1) și influențează pozitiv evoluția școlară a elevului deoarece se știe că de multe ori copiii imită comportamentele adulților (PG2).*

Copilul unui cadru de conducere are șanse de optzeci de ori mai mari de a continua studiile universitare decât copilul unui muncitor agricol și de patruzeci de ori mai mari decât copilul unui muncitor, șansele lui fiind, totodată, de două ori mai mari decât cele ale unui copil de director executiv, de exemplu (I11).

Vorbind despre cultura educațională a familiei ne gândim la manifestări de calitate, la interesele, obiceiurile și valorile ei. Școala are principii și obiective directoare pentru a asigura calitatea educației indiferent de mediu social și cultural al familiei, deci indiferent de studiile, etnia și religia fiecărui elev.

Avem o educație incluzivă, trebuie să acceptăm, să susținem, să folosim diversitatea culturală în vederea sporirii volumului comun de informații și fond de dezvoltare. Accesul la educație în special a celor care provin din categorii defavorizate și a celor cu cerințe educaționale speciale. Datoria noastră profesională este de a asigura șanse egale de educație pentru fiecare elev (E3).

Însă, *lipsa mijloacelor culturale din mediul familial și social pot provoca întârzieri ale dezvoltării intelectuale a copilului mai ales în plan verbal și cognitiv (PG3).* Moștenirea materială, culturală a familiei, nivelul de aspirații al părinților exprimă, în primul rând,

diferențele de reușită, deci și gradul de adaptare sau inadaptare școlară. Totodată, starea materială a familiilor influențează succesul școlar al copiilor lor, reproducând astfel inegalitățile sociale.

În școală elevul stă de obicei între 4 și 7 ore în timpul zilelor lucrătoare, în timpul anului. Restul timpului și-l petrece acasă, în gospodăria unde trăiește. Dacă programul de pregătire din școală nu este continuat acasă, cu realizarea temelor și fixarea cunoștințelor, progresul în acumularea educațională este infinit mai mic. Foarte important, în cazul copiilor lipsiți de traiul zilnic, acești copii nu au în familie o persoană capabilă care să îi ajute la teme, care să îi îndrume, să le explice ce nu au înțeles la clasă (PG3).

În ceea ce privește comunitatea rromă, *copilul rrom își dorește atunci când intră în spațiul școlii, să regăsească elementele culturale ale etniei din care acesta face parte (PG4).* Respondentul menționează, mai departe, că este dificil pentru un copil să susțină o cauză care din start nu este validată de ceilalți. Acesta este unul dintre motivele care îi determină pe elevii rromi (în special pe cei tradiționali) să părăsească sistemul educațional. În cazul acestora tranziția școlară se oprește (de cele mai multe ori) la finalul clasei a IV-a. Dar, există și situația când unele familii îi abandonează din nepriceperea de a-i ajuta la lecții (I2).

Din păcate, în școlile noastre, se pune prea puțin accent pe respectarea acestui drept al copilului, fapt ce conduce deseori la pierderea identității culturale și la neasumarea identității în contextul discriminării etnice, atitudine promovată nu doar de colegi, ci și de unele cadre didactice (PG4).

Trebuie să mai semnalăm răspunsurile unor respondenți, care menționează rolul căminelor culturale, rolul teatrelor, vizitele la muzee, accesarea bibliotecilor din cadrul școlilor care pot deveni medii prielnice de transmitere a valorilor polimorfe, înalte.

Ieșirile la spectacole de teatru, la concerte de muzică clasică, la expoziții sau la muzee, atunci când totuși se fac, sunt organizate de obicei tot de școală în cadrul acțiunilor extrașcolare (I10).

Din păcate, în toate comunitățile studiate, locurile preferate pentru ieșirile în grup sau în familie sunt *localurile comunale și Mall-ul (I10).*

Tranziția școlară este influențată de capitalul educațional, atâta timp cât în familie există modele de reușită prin educație. Dacă însă, educația nu a reprezentat o prioritate în familia copilului respectiv, acesta nu va avea modelul de succes care să îi încurajeze parcursul educațional firesc.

- **Prieteni reali și/sau on-line**

O altă grupă de cauze care pot conduce la apariția fenomenului de inadaptare școlară a elevului o formează grupul de prieteni, instanțele mediatice, rețelele de socializare, chemate să amplifice, să continue sau să diversifice experiențele cognitive și comportamentale ale elevilor. Într-o societate informatizată, „cu virtuți benefice, dar și malefice” (Cucos, 2006, p. 49), cadrele didactice, părinții și elevii, mai ales, ar trebui să acorde o importanță deosebită autenticității informațiilor și persoanelor. Pe de altă parte, *importanța socializării este una crucială pentru dezvoltarea oricărui om* (PG13). Prin ea, un copil învață să devină un om complet, adaptat vieții și normelor grupurilor din care face parte. Ea dezvoltă conștiința și responsabilitatea propriilor fapte, maturitatea și adaptarea la viață. *Însă, elevii trebuie supravegheați în primul rând de părinți și mai trebuie ca aceștia să țină o legătură permanentă cu învățătorul/dirigintele/școala* (E4).

Grupul de prieteni poate face ca tranziția școlară să fie ușoară sau grupul de prieteni prin manifestările lui poate conduce la eșec școlar (I7). *Dacă în ciclul primar elevii nu au un grup bine determinat și se simt prieteni în mare parte toți* (PG10), mai târziu, la vârsta adolescenței, grupul de prieteni este *oglindea comportamentului elevului și acesta se va întipări pe viață* (PG15).

Prietenia dintre elevi este frumoasă, atâta timp cât nu este nocivă. Un anturaj nepotrivit în care se practică lucruri nesănătoase influențează în mod negativ tranziția școlară a elevului, așa cum un grup de prieteni interesați de actul educațional (de suport/studiu) poate fi benefic, de ajutor în traversarea cu mai mare ușurință a ciclului școlar (primar, gimnazial sau liceal) (PG4).

Problemele multiple ale relațiilor dintre colegi sunt asociate cu diverse tipuri de eșec, sugerând că elevii fără prieteni (sau cu puțini prieteni) sunt expuși unor riscuri mai mari decât copiii cu mai mulți prieteni (PG1).

Dacă elevul vine dintr-un grup fără cenzură, i se vor părea ciudate regulile și buna conduită a noului grup. Depinde de unde vine (I5).

În mare măsură elevii au tendința de a se comporta la școală, la fel cum o fac și în grupul de prieteni (PG6).

Așadar, anturajul poate avea uneori efecte negative asupra elevului (I3) și este puternic marcat de climatul social: delincvența juvenilă este în creștere, fumatul, consumul de alcool și vagabondajul au câștigat teren printre tinerii de vârste fragede; violența, pornografia și promiscuitatea au invadat strada. Audio-vizualul incubă adorația pentru o nouă „cultură” în care valorile perene ocupă din ce în ce mai puțin loc (I9).

Mediul prietenilor ostili școlii influențează negativ atitudinile față de obligațiile școlare. Anturajul poate transforma comportamentul într-unul agresiv, producător de fapte antisociale sau poate perturba un proces de educație bine demarat (PG3).

Schimbările petrecute de ceva ani în lumea tehnologiei au dus la creșterea timpului pe care elevii îl petec în fața ecranului, fie el televizor, laptop, tabletă, telefon. Respondenții afirmă în unanimitate că *elevii nu se mai joacă pe afară. Nici măcar când se duc la casele lor* (I6). De ce? Răspunsul respondentului PG10 este elocvent: *pentru că e prea multă distracție înăuntru.*

→ Cauze familiale

Pregătirea pentru o integrare școlară reușită, începe încă din familie. Dezvoltarea copilului și puterea de adaptare școlară este dependentă de calitatea relațiilor dintre el și părinții lui. Majoritatea respondenților au evidențiat pe parcursul cercetării noastre două aspecte cu privire la familia elevului:

– *imaginea pozitivă* cu privire la familie – modul în care părinții își educă copiii, îi pregătesc prin procesul de socializare să participe la viața școlară, dar și în societate.

– *imaginea negativă*, în condițiile în care, în comunitățile studiate, a crescut rata sărăciei, a violenței în familie, a divorțurilor, mamele copiilor lucrează în câmpul muncii, copiii sunt lăsați tot mai mult timp nesupravegheați sau sub îndrumarea altor persoane, uneori din afara mediului familial, coabitarea non-maritală este tot mai frecventă, iar numărul familiilor monoparentale a crescut destul de mult.

*Comunicarea este unul din cele mai importante aspecte în relația părinți-copii, în dezvoltarea psihică normală a copiilor, dar și a membrilor familiei. Cercetarea a relevat faptul că diversele aspecte ale comunicării (verbal/nonverbal/paraverbal/conținut relațional direct sau indirect) se pot întări reciproc sau se pot opune unul altuia. Climatul afectiv și de comunicare joacă un rol considerabil, mai ales pentru *elevii emotivi, tulburările afective asociindu-se cu dificultăți de adaptare* (PG3).*

O familie care nu sprijină procesul educativ al copilului nu-l va asculta atunci când poate va avea greutăți de adaptare, iar un copil care nu găsește înțelegere va adânci distanța deja creată între el și alți colegi, sau între el și un profesor (PG7).

În opinia respondenților, comunicarea ar trebui să aibă funcția de susținere și suport. Cuvintele adresate copiilor și comportamentul părinților pot comunica respect, încredere și iubire. Comunicarea negativă, în forma căutării defectelor, sarcasmului, a punerii celuilalt în defensivă, a dublului mesaj, neagă această funcție, contribuind la apariția resentimentelor, creșterea rezistenței și a comportamentului rebel al copiilor față de părinții lor, la sporirea animozității, tensiunii și distanței dintre copii și părinți.

Lipsa suportului familial își pune o amprentă negativă în principal asupra psihicului, a evoluției elevului ca persoană și implicit asupra evoluției sale școlare: comportament rebel, manifestări comportamentale care imită comportamentele negative văzute în propria familie, nesupunere față de tot ceea ce înseamnă reguli și autoritate, dezinteres față de școală (E1).

Respondenții au identificat și anumite situații când elevul nu are sprijinul părinților și *este tratat cu indiferență*. Aceste familii își trimit copiii la școală cu scopul de *a scăpa de dânsii, nu pentru a învăța aceștia ceva* (I4). De cele mai multe ori, nu se asigură copilului *lucrurile de care are nevoie*, el simțindu-se marginalizat, scăzându-i stima de sine.

Climatul familial conflictual, atmosfera tensionată, stilul parental prea autoritar uneori, *mentalitatea îngustă a părinților, lipsa controlului activităților desfășurate acasă de copil, inexistența unui mediu adecvat de învățare* (I2) duc la insucces sau la îndepărtarea elevului de viața școlară, în toate aceste cazuri tranziția putând fi compromisă.

→ *Cauze care țin de motivația elevului*

În opinia unui respondent, *motivația* joacă rolul cel mai important. *Degeaba părinții, cadrele didactice, conducerea școlii se zbat să le asigure toate cele necesare, dacă elevul efectiv refuză participarea la ore.* De cele mai multe ori, *își conving părinții și sunt lăsați de capul lor* (I11). Pentru ca tranziția școlară să fie facilă, toată lumea trebuie să aibă voință și determinare.

→ *Munca în agricultură*

Atunci când familiile din mediul rural au pământ, copiii lucrează pământul cu părinții. Participarea lor este importantă atunci când un volum mare de muncă (de multe ori cu caracter repetitiv) trebuie realizat într-un timp foarte scurt. În situația descrisă, munca este atunci prioritatea familiilor, iar frecvența școlară este redusă.

Cunosc părinți care și-au ținut copiii acasă pentru a-i trimite la muncă cu ziua prin sat: „Lasă că nu ieși tu acum profesor sau președinte, de mâncat trebuie să mâncăm... să știi să citești și tu ceva acolo și ți-e suficient” (I11).

Atunci când familiile nu dețin pământ, iar posibilitățile de lucru ale părinților sunt limitate, când oportunitățile de muncă apar, copiii sunt și ei implicați: *la noi în sat, copiii umblă de la 12 ani cu sapa, cu părinții amândoi, sau doar cu unul din ei* (I11).

În același mod, o familie disfuncțională, în care unul sau ambii părinți consumă excesiv alcool, caracterizată de un comportament violent, poate reprezenta un factor de risc pentru intrarea timpurie a copiilor în muncă și pentru rezultatele slabe la învățătură.

(...) dacă provin din familii dezorganizate, care nu au o atitudine pozitivă față de școală rezultatele sunt slabe (I4).

În opinia respondenților și *comportamentul unor părinți vitregi*, poate determina copiii să înceapă munca prematur, să neglijeze școala sau chiar să plece de acasă (PG16). În toate aceste situații, copiilor le lipsește un mediu financiar și emoțional sigur, ei pot trăi un sentiment de neajutorare și preiau ei înșiși responsabilitățile părinților sau hotărăsc să își părăsească familia.

Surprinzător, există și opinii care susțin că *familia nu influențează tranziția, responsabil fiind elevul însuși* (I5).

4. Factorii care afectează/susțin procesul de tranziție școlară

Adaptarea copiilor la mediul școlar este dependentă de o multitudine de factori interni și externi, care dinamizează, activează sau, dimpotrivă, reduc, estompează, inhibă tendințele elevilor, astfel încât progresele înregistrate sunt extrem de diferite de la un elev la altul. Dintre cei mai importanți factori cu impact nemijlocit asupra adaptării și evoluției personalității copilului îi reținem pe următorii:

- Potențialul genetic, nativ al fiecărui copil, care asigură un anumit potențial psihologic și fizic în constituirea structurilor necesare exercitării comportamentelor adaptative și a însușirilor de personalitate;
- Dobândirea unei experiențe de interrelaționare și de raportare cu alții elevi de aceeași vârstă;
- Atingerea unui anumit nivel al dezvoltării psihice, care să permită asimilarea și înțelegerea relativă a comportamentelor celor din jur;
- Dezvoltarea abilităților de a învăța din experiențele pozitive ale altora;
- Formarea unor capacități empatică și de acceptare a celor din jur;
- Dobândirea unor competențe de comunicare menite să pună în evidență potențialul inteligenței cognitive și al celei emoționale;
- Formarea de obișnuințe ce facilitează manifestarea comportamentelor moral-civice.

În general, școala oferă un program variat și echilibrat, care cultivă în mod conștient dezvoltarea fizică, emoțională, cognitivă, socială și psihologică. Însă, ea nu este singura responsabilă de succesul tranziției școlare și de toate aceste zone de dezvoltare a copilului. În opinia unui învățător, *responsabilitatea revine familiei și comunității (I_1)*, din care școala poate fi doar o parte.

Indiferent de școlile analizate în cercetarea noastră, respondenții au menționat câteva elemente care influențează **pozitiv** tranziția elevilor de la un ciclu școlar la altul:

- *Un mediu școlar ce oferă siguranță și stare de bine (PG1)*. Școlile funcționează adesea cu bugete și resurse limitate, dar cu toate acestea transmit elevilor: dinamism și un soi de mândrie locală, de cele mai multe ori.
- *Colaborarea cu familia (I1), colaborarea strânsă între părinți și cadrele didactice pentru binele elevului (PG2), relaționarea pozitivă între profesori – elevi – părinți (PG1)*.

Părinții care *sunt interesați în mod activ* de educația copiilor pot fi catalizatori asupra *motivației de a învăța* și pot avea un impact asupra realizărilor acestora.

– *Unitatea de cerințe și expectanțe ale programelor școlare și profesorilor* (PG1). Respondentul menționează că există un *curriculum formal*, care reprezintă ceea ce li se cere elevilor să învețe, să studieze pe parcursul unui trimestru/an, dar și un așa zis *curriculum informal*, care reprezintă ceea ce elevii aleg împreună cu cadrele didactice să studieze, inclusiv programele opționale. Aceste afirmații sunt întărite și de alți respondenți care afirmă că elevii învață în școală *mai mult decât lucrurile cuprinse în programa ministerului* (I1).

– *Structurarea învățării prin crearea de tehnici și metode active de învățare* (PG1), *implementarea unor metode activ participative și implicarea elevilor în procesul educativ* (L1). Cadrele didactice trebuie să-și mențină *elevii implicați, interesați de materiile predate și trebuie stimulați în permanență să-și atingă potențialul maxim*.

– *Atitudinea cadrelor didactice* (L1). Școala aduce cu sine un întreg set de relații noi. Pentru că profesorii au propriile stiluri și personalități, unii pot avea o relație bună cu elevii, dar alții nu. Unii dintre respondenți consideră că *oferirea unui sprijin și feedback individualizat elevilor* (PG1), pot contribui la o parcurgere a tranziției școlare mai facilă.

– *Digitalizarea*. Respondenții au marcat că în ultimii ani s-au schimbat relațiile dintre conținuturi, învățare și predare. Digitizarea conținuturilor educației și învățării adună toate tehnologiile clasice, adică integrează filmul și fotografia, și pot fi folosite în sisteme de predare construite și aplicate de profesori, dar și în sisteme autonome de învățare pentru elevi; facilitează personalizarea ritmurilor și stilurilor de învățare, dar și interacțiunea și colaborarea în grup.

– *Grupul de prieteni* poate oferi suport afectiv, un mediu securizant (I10), relațiile și interacțiunile pozitive pot motiva sau determina schimbarea atitudinii, pot încuraja și motiva, pot atenua anxietatea generată de slăbirea relațiilor parentale. Discuțiile între prieteni, împărtășirea trăirilor, temerilor sau nemulțumirilor, pot anula renunțările și, mai ales, pot încuraja. Aici are relevanță proverbul prietenul la nevoie se cunoaște (I2). În opinia respondentului I16, nivelul intelectual al grupului/cercului de prieteni, relațiile bune sau problematice cu colegii, vor influența foarte mult tranziția școlară a elevului, precum și performanțele sale școlare în decursul ciclului școlar. Unii elevi pot alege să urmeze un anumit liceu sau școală doar pentru că prietenii lor frecventează acel liceu sau școală (PG2). De foarte

multe ori, mai ales la clasele mari, elevul este tentat să meargă către o anumită specializare, tocmai din acest motiv: prietenii se înscriu tot acolo (PG8).

Factorii negativi

Școlile și profesorii se pot confrunta cu provocări din partea elevilor, inclusiv probleme de comportament, de disciplină, bullying, violență, consum de tutun, alcool și stres emoțional. Unele dintre acestea își au originea în școală, altele își au originea în familie, în comunitate sau în cultura socială, iar elevii le importă în școală prin comportamentul lor. De aici și importanța relației dintre cadrele didactice și părinți. Cu cât comunicarea dintre aceștia este mai bună, cu atât acest gen de probleme pot fi dezbătute și rezolvate împreună.

În contextul dat, atunci când se face analiza dificultăților întâmpinate în relația cu elevii, motivele invocate de către profesori sunt legate în principal de mediul extrașcolar.

Diminuarea timpului liber și sporirea timpului alocat învățării la școală și acasă (PG1). Numărul mare de teme care li se dă elevilor variază mult de la o școală la alta și de la clasă la clasă. Cercetarea noastră a relevat faptul că în unele școli și clase, copiii nu au deloc teme pentru acasă. În altele, pot avea teme în fiecare săptămână, chiar și nouă, zece ore în plus.

Atitudinea părinților. Am menționat în cercetarea noastră că implicarea activă a părinților în educația copiilor poate să le sporească reușita școlară. Pe de altă parte, unii respondenți au menționat faptul că nu de puține ori, *părinții fac temele în locul copiilor lor*, generând astfel efecte contrare.

Suportul material al părinților. Un copil care provine dintr-un mediu defavorizat întâmpină dificultăți mari la un nou ciclu de învățământ deoarece nu are suport material, din partea părinților, de asemenea acolo unde există violență între părinți, copilul poate deveni introvertit, poate avea tulburări de comportament (PG11).

Atitudinea profesorilor. „Majoritatea elevilor percep școala ca pe *bau-bau*. Le este frică și învață de frica notelor, pedepselor, rușinii față de părinți și colegi, umilirii de către profesor în fața întregii clase” (I11). În aceste situații, elevii pot rămâne dependenți de părinți și familia lărgită și incapabili să se adapteze la școală.

Unii părinți sunt extrem de protectivi, încearcă să își controleze în permanență copilul și orice persoană care a intrat în contact cu el. Dau telefon cadrului didactic pentru fiecare notă. Alți părinți fac presiuni să nu le strice media la o anumită disciplină, să le mărească nota.

De asemenea, punerea unui stigmat încă de la primele ore sau după notele de la primele teste inițiale pot constitui factori negativi care afectează tranziția copilului. Multe cadre didactice îi cataloghează și îi împart pe copii încă de la începutul anului în: *copii buni la învățătură și copii slabi și nu își mai schimbă părerea chiar dacă copilul încearcă să demonstreze că poate mai mult* (PG12).

În ceea ce privește cauzele care pot conduce la apariția fenomenului de inadaptare, cercetările din domeniu au dus la identificarea mai multor categorii de factori. Aceste categorii de factori interacționează în sisteme de relații și corelații, adevărate rețele intercondiționate, greu separabile, care pot conlucra pozitiv, favorizând o bună adaptare școlară, sau, din contră, negativ, determinând instalarea și menținerea fenomenului de inadaptare.

Importantă este și atitudinea pe care ar trebui să o aibă cadrul didactic atunci când întâlnește la clasă elevi care provin din familii cu probleme.

Acei elevi sunt dezamăgiți și descurajați de viață, devin introverți, triști și vor căuta mereu soluții de evadare, dar numai nu școală. O vină are și sistemul, pentru că este creat în așa fel încât cadrele didactice trebuie să respecte cu strictețe programa școlară și nu se pot abate de la ceea ce este planificat pentru ziua respectivă pentru a asculta acel elev sau pentru a-l înțelege și oferi ajutor. Mi-ar plăcea să văd mai multă umanitate, poate greșesc vorbind de ceea ce mi-ar plăcea mie să se întâmple, dar provin din acea familie cu tatăl agresiv și alcoolic și știu ce înseamnă (I11).

De cele mai multe ori, *profesorii sunt ocupați cu predatul și sunt puțini cei care înțeleg că e posibil ca acel copil să fi petrecut noaptea anterioară undeva ascuns cu mama pe afară și că nu a dormit de frică să „nu ne găsească tata”* (I11). Respondentul, din experiență personală, a relatat că *dacă nu era pregătită, era sancționată aspru, nu doar cu notă mică, ci și cu teorii și umilințe* (I11). Se sugerează că profesorii ar trebui să pună accentul pe OM, dincolo de note, există suflet!

5. Tranziții școlare: insucces versus succes.

În literatura de specialitate (Blândul, 2012), modelul teoretic al reușitei și adaptării școlare configurează un ansamblu eterogen de situații care determină apariția și întrețin succesul/insuccesul tranziției școlare.

De regulă, la originea unei *tranziții școlare de insucces* se află mai multe cauze, deși nu toate au aceeași pondere și importanță pentru comunitățile studiate. Unele cauze sunt predominante, altele pot fi secundare. În opinia respondenților, incapacitatea elevilor de a promova sau de a se adapta la un nivel superior de școlarizare se datorează:

- faptului că vor merge la *o altă școală*, unde vor întâlni *un alt colectiv* (E1), *alte reguli, discipline noi* (PG1), *mai mulți profesori, cerințe sporite, mai multe responsabilități, stiluri diferite de predare* (E1; I3; I7; PG3; PG9; PG12), lipsa *clasei-nucleu* unde elevii se simțeau în siguranță (I7);

- copiii trebuie să se obișnuiască relativ repede *cu stiluri diverse de interacțiune: unele mai autoritare sau mai centrate pe materie, nu pe copil, cu așteptări ridicate* (PG3);

- *inadaptării la un mediu social necunoscut, lipsei capacității elevului de a comunica, colabora cu învățătorul* (E3), *distanței între ei și profesori* (I1), și *felul cum percepe copilul noul colectiv de elevi și cadrul didactic implicat în procesul de învățare* (I13);

- *avalanșei de informații noi* la fiecare obiect (E4) transmise de profesori diferiți;

- *lacunelor în cunoștințe*, elevii de cele mai multe *nu se pot concentra, au probleme de sănătate* sau pur și simplu, un *stil de muncă mai lent* (E3);

- *inadaptării la timpul de desfășurare a activităților într-o oră de curs* (E2). Trecerea de la jocurile copilăriei la activitățile școlare poate fi uneori traumatizantă (I15). De exemplu, în cazul tranziției de la grădiniță la clasa pregătitoare primele două săptămâni sunt mai dificile deoarece *copilul trece de la activități de 30 de minute, la ora de 45 de minute. Copiii nu mai au libertatea de mișcare atât de mare ca la grădiniță, fiind nevoiți să stea în bănci, să nu mai răspundă în cor* (I8). În opinia respondentului, primele două săptămâni sunt de acomodare, *reluându-se activități cunoscute în grădiniță precum „Întâlnirea de dimineață”, iar predarea conținuturilor se realizează prin jocuri didactice*. Studiile de specialitate arată că există o legătură puternică între joacă și dezvoltarea cognitivă a elevilor. Ei au nevoie de stimularea

care provine dintr-o activitate practică, în care să-și exploreze abilitățile. Elevii nu-și însușesc competențe noi decât prin practică, *făcând și repetând* (G1).

– *învățământului simultan*, care implică o mulțime de inconveniențe, toate acestea transformându-se, în *inegalități de șanse pentru elevii respectivi* (12). Respondentul se referă la *bugetul de timp* și la *parcurgerea integrală a programei școlare* pentru toți anii de studiu;

– *trecerii de la calificative la note, de la un program de patru ore la unul de cinci sau șase ore* (13).

Unii respondenți au menționat aspecte legate de faptul că *la grădiniță nu se pune un accent deosebit pe domeniile Științe și Limbă și Comunicare* (15; 19).

Nu de puține ori, în clasa pregătitoare intră elevi care nu știu să alcătuiască o propoziție după un număr de cuvinte dat, sau care, de exemplu, nu scriu corect cifrele până la 10. Accentul pus doar pe joc și pe activitățile orale de la grădiniță fără a utiliza caietele speciale duce implicit la un cumul de lipsuri pentru copil. De exemplu, simpla sarcină de a deschide un caiet cu fața spre copil, ceea ce el nu este în stare dacă nu a „mânuit” un caiet special la grădiniță (15).

În această etapă a trecerii de la grădiniță la clasa pregătitoare se observă faptul că există anumite deficiențe în dezvoltarea cognitivă a copilului. Deseori educatoarele pun accent pe activitățile orale de la grădiniță, ignorând faptul că, atunci când *copilul va avea de scris în fișa inițială din clasa pregătitoare, în primele două săptămâni, diferite sarcini cum ar fi: „trasează atâtea linii câte cuvinte are propoziția formulată de tine”* (normal că aici se așteaptă ca liniile să fie orizontale, și nu verticale, gândindu-ne că de fapt această acțiune este o componentă din metoda fonetică, analitico-sintetică în care liniile sunt orizontale) sau *„formează o mulțime de elemente după cum îți indică cifra”* sau *„realizează corespondența între mulțimi”*, copilul nu va putea rezolva sarcinile pentru că nu are exercițiu suficient.

Ideea... ca fiecare educatoare să își facă propria planificare este o greșală deoarece dă acesteia libertatea de a ocoli discret și cu mult tact aceste două domenii foarte importante, adică se insistă prea puțin asupra lor. Rămâne ca învățătorul, prin măiestria și răgușeala vocii lui să preia și să „descâlcească ițele” unui întreg parcurs educativ (15).

Într-o încercare de sinteză, respondenții clasifică comportamentele elevilor preșcolari (clasa 0) în trei categorii:

a. prima grupă de elevi care reușește să dezvolte relații de prietenie imediate cu colegii de clasă sau din școală, să acumuleze cunoștințe într-un ritm rapid, să rezolve cu ușurință sarcinile transmise de învățător/profesor, să fie competitivi, să comunice facil cu cei din jur. Pentru aceștia adaptarea la noul mediu școlar durează în jur de două luni (PG4).

b. a doua grupă este formată din elevii care „ar vrea” și „nu ar vrea” să fie acolo (PG4): pe de o parte sunt încântați de colegi și comunică foarte bine cu aceștia, doar că o fac în timpul orelor, iar pe de altă parte sunt supărați, pentru că sunt „deranjați” de multitudinea sarcinilor și a conținuturilor curriculare transmise de învățătorul care a încetat să se mai joace cu ei, așa cum o făcea educatorul. Normele și durata orei impuse (45-50 minute) îl face pe copilul din această categorie să se simtă frustrat, pentru că „a pierdut” ceea ce iubea mai mult: joaca, somnul și (uneori) consumul de alimente atunci când și cum își dorea. Pentru copiii din această categorie, adaptarea poate dura chiar și un semestru întreg (PG11).

c. în a treia grupă se încadrează așa numiții „*inadaptați*”. Pentru ei totul este dificil. De la însușirea unor conținuturi, până la respectarea cerințelor și relaționarea cu ceilalți. Este posibil ca acesta să fie punctul de plecare pentru apariția abaterilor disciplinare, tulburări de comportament, emoții negative, manifestări de tip opoziționist, comportament deviant. Copiii care se regăsesc în acest tipar se adaptează cel mai greu, uneori în mai mulți ani școlari.

De asemenea, pentru o tranziție școlară de succes, este foarte important ca *vârsta cronologică a elevului să fie în concordanță cu vârsta mentală* (PG14).

Dacă ne raportăm la trecerea din ciclul primar la cel gimnazial, situația stă puțin diferit din punct de vedere al provocărilor. Acestea sunt, în special, de ordin pedagogic și psihologic:

– Prima și cea mai importantă provocare este aceea că elevii nu mai interacționează cu un singur cadru didactic și doi, trei de profesori specialitate (religie, limbă străină, educație fizică), ci cu mai mult de zece profesori care predau discipline diferite. Informația este densă, profesorii îi solicită, timpul alocat studiului trebuie mărit, iar cel pentru joacă trebuie micșorat. Pe lângă aceste aspecte, sistemul de notare s-a schimbat. Trecerea de la calificative la note, îi derutează pentru că, în primă fază, nu pot înțelege cum sunt acordate. Tot în clasa a V-a apare „în peisaj” și teza la anumite discipline.

– „Doamna învățătoare” este un alt element care se schimbă. „Doamna învățătoare” - blândă și bună, care în ciclul primar era mereu în clasă să-i asculte, să-i mângâie, să-i împace și să-i alinte, este înlocuită în gimnaziu de profesorul diriginte, o figură nouă, necunoscută, un străin. Este un personaj văzut mai rar, deoarece acesta își face simțită prezența, la fel ca și ceilalți profesori, în cadrul orei de curs, la dirigiență sau (uneori) dacă este o persoană implicată, în pauze. Impactul emoțional este destul de puternic și din acest punct de vedere.

Așadar, elevul din clasa a V-a experimentează o serie de situații inedite cărora poate sau nu, să le facă față. La această perioadă de tranziție elevii se acomodează abia după finalul primului semestru, când încep să înțeleagă mecanismul de funcționare al ciclului gimnazial.

În general, respondenții menționează că au fost *puține cazuri de elevi care au fost retrași de părinți din nivelul în care erau înscriși, pe fondul neadaptării lor la mediul școlar. Mai curând acestea au vizat elevii cu cerințe educaționale speciale* (PG14).

Adaptarea elevului care termină ciclul gimnazial și trece în cel liceal este, după părerea unor respondenți ceva mai ușoară, deși există și aici unele rezerve. În această etapă putem identifica trei categorii de elevi:

– elevii care reușesc să între la liceul dorit, în urma promovării examenului de evaluare națională. Pentru această categorie, adaptarea este facilă, deoarece filiera educațională este atractivă, sunt entuziaști, doresc să cunoască și să creeze noi legături, să comunice mai mult, să demonstreze, să facă schimbări.

Aproape toți elevii mei din clasele a VIII-a (foști și actuali), consideră că etapa următoare va fi una a renașterii lor ca indivizi, a unui nou început (PG4).

Emoțiile elevilor care au promovat examenul nu sunt legate de neînțelegerea sistemului, ci de partea de interrelaționare și de nou început. În cazul acestor elevi discutăm despre emoții constructive, nu temeri. Adaptarea, în cazul lor, este pe o linie ascendentă.

– elevii care nu promovează examenul și ajung într-un liceu pe care nu-l agreează. Pentru acești elevi, care înregistrează un eșec la admitere, adaptarea este dificilă și poate dura chiar și un an școlar, chiar doi.

Am comunicat cu o absolventă care, la doi ani după evaluare, în clasa a X-a, încă mai încerca să plece prin transfer la altă școală. Stima de sine scăzută, neputința în fața stării de fapt, sentimentul că „locul meu nu este aici” își pun amprenta asupra acestor elevi (PG4).

– elevi care își doresc să meargă mai departe, să își continue studiile și să învețe, dar care abandonează școala din motive financiare și aleg să muncească pentru a deveni independenți (PG5).

Pentru ca tranziția școlară să se realizeze cu succes ar trebui ca profesorii să țină legătura cu învățătorii, să se pună accent pe metodele participative pentru ca elevii să nu-și piardă interesul, să mențină legătura cu familia care are un rol foarte important în această tranziție și să încurajeze relațiile noi formate între elevi (PG13).

Unii respondenți au subliniat faptul că tranziția școlară, precum și motivația învățării depinde foarte mult de situația familiei. Dacă copilul se confruntă cu insuficiența hranei, a îngrijirii sănătății, îmbrăcăminte, dragostei părintești, afecțiunii și încurajării, toate acestea duc la instabilitate emoțională, dezechilibru psihic, dezinteres, violență (PG1).

În desfășurarea cu succes a procesului de tranziție școlară ar trebui să fie implicați profesorii, elevii, părinții și comunitatea. Fiecare elev trebuie să dețină informații despre ceea ce înseamnă „a învăța” (inclusiv „a ști cum se învață”) și să fie capabil să-și exprime cu încredere nevoile individuale de învățare în noul mediu educațional. Schimbarea de orientare a învățământului din centrare pe profesori/discipline/orar pe nevoile copilului. Oferirea în școală a serviciilor de care au nevoie elevii din medii dezavantajate, astfel încât fiecare dintre ei să poată avea un traseu individualizat de învățare și dezvoltare centrat pe nevoile sale; Un curriculum flexibil, creativ și adaptat nevoilor copiilor. Implicarea și participarea familiilor la viața școlii. (PG3)

În altă ordine de idei, *motivația (mai ales cea intrinsecă), temperamentul îi ajută pe elevi să aibă rezultate bune la învățătură (I4).* „Motivația intrinsecă se referă la recompensele interne obținute de elev, satisfăcătoare din punct de vedere personal, care îl motivează să acționeze într-un anumit fel datorită propriilor interese și plăceri” (Pânișoară, 2017, p. 124).

CAPITOLUL II

PROCESUL DE FACILITARE CU SUCCES A TRANZIȚIEI ȘCOLARE A ELEVILOR

1. Actorii care pot sprijini procesul de implementare cu succes a tranziției școlare

Participanții la cercetare sunt de acord că persoanele-cheie care pot sprijini procesul de implementare cu succes a tranziției școlare sunt: părinții, conducerea școlii, directorul școlii, dirigintele, cadrele didactice, consilierul școlar, factorii decizionali, fiecare cadru didactic în parte și dorința lui de a face totul corect.

În desfășurarea cu succes a procesului de tranziție școlară ar trebui să fie implicați profesorii, elevii, părinții și comunitatea (PG3).

Toți actorii care pot sprijini procesul de implementare cu succes a tranziției școlare menționați de respondenți, nu numai că iau în calcul în deciziile lor acționale raportul dintre resursele pe care le dețin, costurile și beneficiile implicate, ci sunt capabili, de regulă, să aleagă varianta optimă în realizarea tranziției școlare a elevilor cu succes.

În opinia respondenților, în primul rând *părinții* sunt cei care ar trebui să discute cu copilul (PG4) și să-i explice ce schimbări au loc atunci când va merge la școală, după ce acesta a terminat grădinița.

Apoi, *învățătorul* este cel care ar trebui să-l pregătească pe copil în clasa a IV-a, pentru tranziția de la ciclul primar la cel gimnazial. Să-i explice tot ceea ce trebuie să știe (despre numărul mare de profesori, despre sistemul de notare, orar etc.) astfel încât acesta să fie familiarizat cu schimbările care urmează să apară (PG4).

Un rol important, în opinia respondenților, îl are *dirigintele* clasei care poate răspunde și transmite informațiile necesare tranziției școlare.

Un alt actor care ar putea fi implicat în acordarea de consultanță este *consilierul școlar*, în școlile unde acesta există. Acesta poate face consiliere cu copiii (în special, când vorbim despre clasele a VII-a și a VIII-a) în ceea ce privește tranziția școlară și „provocările” acesteia. *Elevii trebuie încurajați să-și gestioneze singuri intrarea într-un alt ciclu de școlaritate și să dezvolte competențe de învățare autonomă și (auto)reflectivă (PG3).*

Actorii care pot sprijini procesul de implementare cu succes a tranziției școlare lucrează ca într-un circuit închis unde toată lumea depinde de toată lumea (I11).

Degeaba profesorii s-ar zbate pentru elevi, dacă părinții acasă nu merg pe aceleași principii, ba chiar îl influențează negativ, spunându-i tot felul de povești. O fetiță din clasa pregătitoare, care are acasă un frățior nou-născut, mi-a spus: „Doamna, eu nu vreau să merg la școală în clasa I pentru că fratele meu îmi va rupe și mâzgăli toate caietele și cărțile, iar doamna învățătoare mă va certa... fratele meu mă va deranja mereu când mă voi apuca de lecții” (I11).

Ca mod de implicare, respondentul I11, sugerează în primul rând ca profesorii să pună accent pe educație cu blândețe, apoi să organizeze întâlniri ale școlărilor mici cu elevii de gimnaziu, școlării mici, în calitate de invitați, să participe la lecțiile desfășurate de profesorii din clasele mai mari, să abordeze, în cadrul orelor de dirigenție, a unor teme specifice autocunoașterii, dezvoltării și consolidării stimei de sine, auto valorizării etc., să organizeze tutoriate cu părinții sau chiar activități de consiliere și orientare, împreună cu psihologul școlar.

2. Resurse necesare facilitării unei bune tranziții școlare

Resursele reprezintă instrumentul care facilitează tranziția elevilor de la un ciclu școlar la altul și prin care acțiunile își găsesc exprimarea. Totodată prezența lor contribuie decisiv la buna desfășurare a activităților, fiind definatorii în cadrul școlilor în care cadrele didactice și elevii evoluează și își planifică acțiunile zilnice.

Toate tipurile de resurse (umane, tehnologice, financiare, de timp) sunt necesare pentru obținerea succesului. Pornind de la cadre didactice bine pregătite, psihopedagogi școlari prezenți în toate școlile, bani alocați pentru nevoile elevilor, dotări corespunzătoare și până la disponibilitatea fiecărui actor (cadru didactic, familie etc.) de a sprijini elevul în tot acest proces.

→ Resursele umane

Numărul cadrelor didactice care consideră azi că resursele umane ar trebui abordate dintr-o manieră investițională este tot mai mare, iar argumentele pe care ei le aduc sunt tot mai convingătoare.

Respondenții consideră că resursele care sunt necesare pentru facilitarea unei tranziții școlare de succes sunt, în special, cele umane, care urmăresc stabilirea unor relații pozitive

între elevi și profesori, participarea la activități extrașcolare, un mediu școlar agreabil (climat pozitiv în clasă și în afara ei), *instituții școlare care să promoveze parteneriatul între școala primară și gimnaziu prin vizite reciproce, activități comune, Zilele Porților Deschise* (I9).

... resurse umane, mai ales, prin cunoașterea condițiilor ce determină reușita sau nereușita tranziției școlare care să orienteze atât activitățile profesorilor, cât și cele ale copiilor (PG1).
... e nevoie de resurse umane: o echipă bine legată între învățători-diriginți, diriginți-profesori, școală-familie (E4), *de consilier școlar* (I1).
... profesori răbdători, psihologi, consilieri școlari, cabinet psihologic (E2).

→ *Resurse tehnice*

În condițiile vremurilor pe care le trăim, respondenții afirmă că introducerea unor noi medii educaționale și existența unor auxiliare pedagogice și-ar justifica pe deplin prezența.

Cum informatizarea învățământului constituie o prioritate, softul educațional, programele informatice special dimensionate în perspectiva predării, mai ales online, constituie o necesitate evidentă. În opinia respondenților, *programul de calculator poate deveni un suport important pentru o predare eficientă* (PG1). Unul dintre scopurile educației trebuie să fie ca elevii să învețe să folosească instrumentele din ziua de azi. Asta înseamnă să desfășoare activități pe tablete sau telefon și să înțeleagă aceste instrumente, *pentru a putea crea activități interactive și de actualitate, pentru a putea să le atragă atenția elevilor și de a crea plăcerea de a participa la respectiva activitate/disciplină* (PG10).

Utilizarea la clasă a noilor tehnologii în calitate de mijloace didactice cu funcție de suport pentru derularea unor softuri educaționale tematice, dar mai des pentru vizionarea unor filme/documentare/clipuri în scopuri educative, spre familiarizarea și facilitarea înțelegerii unei teme ce urmează a fi studiată, fie pentru completarea și aprofundarea cunoștințelor într-un anumit domeniu sub o formă mai atractivă, fie ca bază de discuție pentru abordarea unor subiecte (I10).

În măsura în care conținuturile didactice sunt asociate și cu dispozitive inteligente de transmitere a unor cunoștințe către elevi, acestea au o mare forță de atracție. Toți respondenții au remarcat apetența elevilor spre *noua tehnologie* (PG14), care ar trebui exploatată din punct de vedere didactic.

În același timp, deschiderea practic infinită către resurse inedite de informare pe internet poate fi fructificată la nivelul instrucției școlare prin:

- tematizări precum suporturile audiovizuale în educație;
- organizarea videoconferințelor;
- medii de învățare virtuală;
- identificarea informațiilor pe web;
- tehnologii de predare pe web;
- strategii de evaluare pe web, etc.

De asemenea, respondenții explică și direcțiile de acțiune care ar trebui urmate, prin exemplificări concrete, care să faciliteze tranziția elevilor de la un ciclu școlar la altul.

Pentru transmiterea unor informații nu ai nevoie neapărat de resurse financiare, dar cu siguranță ar trebui să dispui de tehnologie. Un laptop, un videoproiector, o imprimantă și acces la internet ar trebui să aibă fiecare (PG4).

... cadre calificate și competențe, material didactic diversificat, tehnologie de ultimă generație, acces facil la surse de informare și internet (I13).

→ Resurse financiare

În opinia respondenților, resursele financiare ar putea rezolva multe probleme legate de tranziție, contribuind la o *dotare corespunzătoare a sălilor de educație* (I6), pentru a putea *procura materialele necesare desfășurării unui act educațional modern* (PG10).

→ Resurse familiale

O resursă des invocată de respondenți este cea familială, *prezența activă a unui grup familial încheșat*, a relațiilor familiale bazate pe îndrumare și exigențe instructiv-educative, pe cooperare, înțelegere, respect și ajutor reciproc „*preocuparea constantă a părinților pentru educația elevată a copiilor elevi, pentru o comportare demnă, civilizată în familie și în afara ei*” (I11).

Elevul trebuie să aibă *părinți care trebuie să-l susțină moral și material* (I7), condiții favorabile de viață, de hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, igienă, sănătate etc.; condiții favorabile de învățătură și cultură (loc de studiu), asigurarea surselor de informații (manuale, îndrumare, culegeri de probleme, inclusiv rechizitele necesare); sprijin în rezolvarea unor dificultăți la învățătură, inclusiv prin meditații, fără să se ajungă la supraîncărcare; îndrumare

în alegerea anturajului copiilor, care să-i ferească de influențe negative și de abateri de la conduita demnă, civilizată, și de la neglijarea școlii; relații și contacte nemijlocite ale părinților cu școala, cu profesorii, cu profesorul diriginte îndeosebi, pentru a cunoaște exigențele acestora și a contribui la îndeplinirea lor, mai ales a celor legate de învățatură, de folosirea timpului liber, de orientare școlară și profesională etc., cunoașterea universului copilului; stabilirea unor relații cu familia pentru a cunoaște trecutul copilului, comportamentul său în afara școlii, modul în care el povestește ceea ce se întâmplă în școală etc. și implicarea ei în activitatea de educare a copiilor; crearea unui mediu securizant pentru învățare; asigurarea unui climat afectiv corespunzător.

3. Bariere identificate în rezolvarea problemelor legate de tranziția școlară

Cercetarea a evidențiat următoarele tipuri de bariere care pot îngreuna tranziția elevului de la un ciclu școlar la altul:

- *situaționale* (probleme de sănătate, familiale, lipsa banilor sau a timpului dedicat activităților școlare, etc.);
- *dispoziționale*, corelate cu variabilele: nivel de ciclu școlar, vârsta copilului și atitudinea copilului față de activitățile școlare;
- *instituționale* (acele practici care pot descuraja elevul în demersul său formativ).

Respondenții se referă la anumite simpatii sau antipatii fără fundament, atitudini manifestate de profesori față de anumiți elevi (15), atitudinea negativă a profesorului față de elev (19).

Eram mereu comparată cu câțiva colegi „la uite Olgața ce bine învață! la uite Marian cum s-a pregătit pentru azi! Țștia sunt copiii de olimpiadă. Bravo! Tu, tu nici măcar BAC-ul n-o să-l iei” (111).

Într-o variantă mai detaliată, acestea sunt:

→ *Barierele de natură fizică, psihologică, semantică (12).*

Problemele de sănătate, fizică sau mintală, influențează abilitatea și motivația copilului de a învăța. Nu de puține ori, cadrele didactice au menționat că: *programa școlară*

este grea, predarea se face la nivel mediu, iar noi nu putem pune cerințe foarte ridicate. De ce? Pentru că nu avem cu cine să mai lucrăm (I1).

→ *Bariere structurale*

Barierele structurale fac referire la situațiile în care accesul la educație se realizează cu dificultate din cauza nivelului socio-economic; lipsa banilor necesari transport sau pentru achiziționarea unui laptop/tablete necesare educației online sau pentru accesul la internet; timpul redus pentru realizarea temelor, necunoașterea oportunităților de învățare ca urmare a absențelor repetate de la școală, lipsa consilierului școlar din anumite școli.

Accesul la internet, mai ales în mediul rural, lipsa tabletelor, laptopurilor sau a altor tehnologii moderne care să le faciliteze accesul la informații și să îi ajute în procesul de învățare (PG12).

→ *Problemele legate de barierele subiective*

Aceste probleme privesc în special atitudinea elevului față de învățare, percepția pe care o are acesta asupra a ceea ce înseamnă învățarea, motivația de a se implica în activitățile școlare, sentimentul propriei valori, încrederea și stima de sine scăzute putând determina o anumită rețineră sau rezervă în manifestarea la clasă.

Eu cred că o barieră în rezolvarea problemelor legate de tranziția școlară sunt: nesiguranța și timiditatea elevilor (PG11).

→ *Deficiențe în comunicare între elevi-profesori-diriginte* determinate de timpul limitat pentru comunicare și dialog; comunicarea se realizează doar în situații de criză.

În primul rând există bariere de comunicare. Resursa umană nu discută și nu se organizează suficient. Ar trebui să existe niște protocoale/sesiuni/dezbateri foarte clare cu privire la problemele legate de tranziția școlară și de identificare a soluțiilor prin care acestea pot fi eliminate (PG4).

→ *Bariere care țin de mediul familial*

Unele bariere apar în familie, altele sunt derivate din vecinătatea locuinței și din comunitate, pe când altele țin de funcționarea societății în ansamblu. Mediile stimulatoare și experiențele de viață din fazele copilăriei timpurii accelerează învățarea și au efecte de durată

asupra performanțelor de mai târziu din timpul școlarității. Există copii care nu au frecventat grădinița, de aceea apar și cazurile de insucces școlar la clasele de început (I15). În plus, se întâmplă ca părinții să critice fără argumente școala, cadrele didactice, să dea dovadă de conservatorism (I8).

Respondenții au relevat și faptul că există *părinți care nu vor să accepte că au un copil cu anumite deficiențe și că i-ar fi mai bine într-o școală specială* (L1). Există situații în care copiii cu CES integrați în învățământul de masă nu beneficiază de programe adaptate, iar unii profesori nu le dau foarte multă atenție și nu știu cum să gestioneze activitatea cu ei pentru că nu există profesori de sprijin (L1).

Famiile din mediile sărace, migrația, dezinteresul unor părinți, educația inferioară sau lipsa educației părinților, familia monoparentală sau izolarea copiilor în fazele socializării primare sunt factori de risc, care, cumulativ sau în asociere, au șanse mari de a produce întârzieri în dezvoltarea cognitivă, emoțională și în ceea ce privește vocabularul copiilor. În opinia respondenților, copiii care provin din familii cu venituri mai mari dispun de investiții familiale substanțiale. Depășirea acestor bariere care țin de mediul familial solicită, în opinia unui respondent, *schimbarea mentalității* (L1).

Situația familială a elevului, neimplicarea și lipsa de suport emoțional și afectiv din partea părinților, mediul defavorizat din care provine, dezinteresul față de școală manifestat de părinți și transmis și copiilor, situația economică precară (E1).

În afară de suferința afectivă, o altă consecință a plecării părinților la muncă în străinătate este cea a creșterii gradului de vulnerabilitate al elevilor față de influențele nocive din mediul social, ale grupurilor marginale sau chiar infracționale (I10).

Mediul familial al elevilor care se remarcă prin dezinteresul unor părinți și automat al copilului față de tot ce înseamnă implicare și școală (PG15).

→ *Comunicarea între copii și părinți*

De cele mai multe ori, în opinia respondenților, *adultii au impresia că nu pot aborda anumite subiecte cu copiii, pentru că „sunt prea mici”*, lucru cât se poate de fals (PG4). Orice subiect poate fi discutat cu un copil atâta timp cât acesta este adaptat nivelului acestuia de înțelegere. Aceasta este de fapt adevărata problemă. Lipsa comunicării dintre părinte și copil. Acesta ajunge la școală fără să fie pregătit, într-un mediu total nou, unde *trebuie să asculte o*

doamnă care îi spune că trebuie să stea în bancă 45-50 minute, că trebuie să răspundă tuturor solicitărilor, că nu mai are voie să stea pe jos și nici să se miște atunci când vrea....și lista poate continua (PG4).

→ *Rezistența la schimbare*

În opinia respondenților, sistemul nostru de învățământ a rămas ancorat în practici clasice și pare a fi prea puțin deschis la inovații (PG7).

Cadrele didactice se confruntă adesea cu necesitatea de a schimba atitudini, în situația în care acestea împiedică adaptarea elevilor la tranziția școlară. Deși au fost identificate mai multe variabile care afectează schimbarea atitudinii, trei variabile generale se remarcă: încrederea în emitent (educator, învățător, profesor etc.), mesajul și contextul.

Dacă părinții elevilor nu au încredere în cadrul didactic, ei nu vor accepta mesajul lui, respectiv nu își vor schimba atitudinea. În mod similar, dacă mesajul nu este convingător, atitudinea nu se va schimba. Încercările de a schimba atitudinile celor implicați în actul educațional depind și de situație și de context.

→ *Lipsa competențelor*

În opinia respondenților, există un set de competențe ce țin de coordonare, management al timpului și stres management care, dacă nu sunt dezvoltate în timp de cadrele didactice prin participarea la diferite cursuri, training-uri de formare profesională, se pot transforma în adevărate bariere.

→ *Resurse insuficiente*

Resursele financiare minime sunt un recul pentru elev. Aceștia se simt complexați, se inhibă, își pierd dorința de comunicare. Apetitul de comunicare este redus, elevii devin apatici, îngândurați, nu mai sunt automotivați în a obține performanță școlară. *Inegalitatea de șanse pornește de la inechitățile sociale. Un parcurs școlar pozitiv presupune investiții, deci factorul financiar va orienta mereu balanța pe drumul reușitei, al adaptării (I2).*

CAPITOLUL III

SOLUȚII DE ÎMBUNĂȚIRE A TRANZIȚIEI DE LA UN CICLU DE ÎNVĂȚARE LA ALTUL

1. Metode de depistare a elevilor care întâmpină dificultăți în momentul trecerii de la un ciclu școlar la altul.

În cele mai bune condiții, parteneriatul școală-părinți-copii trebuie să fie productiv. Realist vorbind, pe parcursul școlii și mai ales în momentele de tranziție de la un ciclu școlar la altul, pot apărea probleme mici, dar și unele complexe.

Cercetarea noastră a identificat o varietate de comportamente ale elevilor, unele predictibile și dezirabile din punct de vedere al obiectivelor educaționale, altele, dimpotrivă, care încalcă valorile promovate de școală. În școlile studiate, indiferent de nivel – primar/gimnazial/liceal, problemele variază ca gravitate și pentru a le face față trebuie, mai întâi, depistate, și mai apoi găsite abordările adecvate.

Primii care observă eventualele probleme ale elevilor și care sunt direct interesați în identificarea și corectarea lor sunt cadrele didactice. Pe de o parte, respondenții au identificat diferite tipuri de probleme – de exemplu, *elevul primește o notă mică și nu înțelege de ce sau probleme de disciplină, conflicte elev/profesor sau diagnosticarea copilului cu probleme comportamentale sau de învățare etc.*

Cu toate acestea, cadrele didactice nu dețin întotdeauna pregătirea necesară pentru a realiza acest lucru, motiv pentru care, în vederea stabilirii unei evaluări cât mai exacte, este nevoie de o abordare interdisciplinară, sub aspect medical, psihologic, familial și școlar.

În mod normal, există cel puțin două modalități prin care școlile pot ține la curent părinții cu ceea ce se întâmplă: *carnetul de note și ședințele cu părinții.*

În viziunea tuturor participanților la cercetare, ședințele cu părinții par a fi oportunități pentru cadrele didactice și părinți de a *discuta despre elevi, despre conduita lor și dificultățile sesizate de părinți.* În practică, *pentru unii părinți, acestea pot reprezenta rarele ocazii când vin la școală (L1).*

Cele mai eficiente metode de depistare a elevilor care întâmpină dificultăți în momentul trecerii de la un ciclu școlar la altul ar putea fi:

- *cunoașterea nevoilor personale și sociale ale elevilor, necesară pentru a le reduce nivelul de stres și anxietate cauzat de schimbarea școlii, a clasei, a educatoarei cu învățătorul, a învățătorului cu dirigintele* (I3);

- *cunoașterea stării de sănătate a elevului prin efectuarea analizelor medicale.* Adaptarea școlarului la alt ciclu de învățământ presupune un efort mărit care poate influența starea de sănătate. De aceea se impune cunoașterea exactă a stării de sănătate sau prezența unei boli.

Pot exemplifica printr-un caz de diabet tip1 depistat la un elev de clasa a IV- a care a avut consecințe grave atât în ce privește starea de sănătate, cât și rezultatele școlare (I2).

- *ședințele cu părinții și aplicarea unor chestionare de cunoaștere a elevilor și părinților;*
- *observarea de către diriginte / profesorii clasei a comportamentului, disciplinei și a rezultatelor școlare ale fiecărui elev* (E4). Analiza documentelor școlare și a produselor activității elevului permite culegerea de informații despre ruta școlară, randamentul și nivelul de învățare, preocupările și aspirațiile fiecărui elev.

- *implementarea unor programe de orientare și consiliere a elevilor care să le ofere elevilor sprijinul necesar în învățare* (I8);

- *comunicarea cu cadrele didactice* (PG11) și *cu psihologul școlar* (PG7), *comunicarea cu învățătorii* (I14);

- *discuțiile deschise despre viitor, jocurile de rol despre planuri și vise* (I11). Avantajul principal al convorbirii constă în posibilitatea de a obține un volum mare de informații într-o perioadă scurtă de timp, motiv pentru care cei care folosesc această metodă, adună informații mult mai ușor despre elev, mediul familial al elevului, profesori și colegi;

- *metodele interactiv-participative, jocuri de rol, dramatizări simple, conversația euristică* (I2);

- *sociograma, testele psihologice* (L1), *consilierea școlară* (I1). Atragem atenția că, testarea psihologică este o metodă accesibilă doar specialiștilor, datorită complexității utilizării instrumentului aferent ei – testul psihologic.

Este important ca părinții și cadrele didactice să lucreze împreună pentru a preveni dificultățile de adaptare la o nouă etapă școlară și *nu de a le aborda după ce faptele s-au consumat*.

Respondenții au evidențiat câteva situații întâlnite în școlile lor și modalitățile utilizate pentru depistarea dificultăților cu care se confruntă elevii.

De exemplu, au descris situații în care elevii sunt plictisiți la ore, se plâng de anumite cadre didactice sau de învățător, au note mici la anumite obiecte sau, pur și simplu, nu vin la ore. De cele mai multe ori, ei au intuit și posibilele cauze, în urma discuțiilor cu ei: uneori elevii se plâneau pentru că *așa făceau și prietenii lor, îi vorbeau de rău pe profesori sau*, în alte cazuri, aceste probleme erau tangențiale și proveneau din mediul familial, de acasă.

În cazul bullying-ului, profesorii au remarcat că elevii lor, care se află într-o asemenea situație, consideră experiența prea dureroasă pentru a vorbi despre ea, iar unii pot ajunge să creadă că ei sunt vinovați. Aceste aspecte sugerează că ar trebui să existe o atenție sporită din partea părinților și a cadrelor didactice. Ce semne ar trebui să fie căutate? Ei sugerează să se observe dacă elevii vin la școală, dacă își doresc să participe la activitățile de after-school, dacă îi dispar obiecte personale, dacă pretinde din ce în ce mai des că este bolnav etc.

În cazul dificultăților de învățare ale elevilor, cadrele didactice le evidențiază pe cele de concentrare a atenției, dificultăți de scris-citit și problemele de comportament (agresivitate, tristețe, depresie etc.). Toate domeniile în care se manifestă tulburările de învățare au atras atenția cadrelor didactice cu privire la numeroase aspecte de care trebuie să se țină cont în activitatea didactică. În egală măsură, respondenții consideră că este necesar să conștientizăm că elevii care se confruntă cu aceste dificultăți, menționate mai sus, manifestă probleme variate și complexe, ce trebuie abordate multidimensional și în interdependențele specifice, care se pot manifesta diferit de la un elev la altul.

Diagnoza dificultăților de învățare presupune un efort coordonat desfășurat de cadrele didactice împreună cu specialiștii, consilierii școlari și în deplină colaborare cu familia. E util, dintru început, în opinia respondenților, ca profesorii să *aplice un chestionar elevilor, dar și părinților (I8)*, să *observe sistematic comportamentul elevului în mediul școlar (PG14)*, și să noteze informațiile în *fișele de observație (E3; I5)* și *fișele de progres (E3)*. De obicei, respondenții identifică în rândul elevilor cu astfel de probleme, existența unui decalaj între exigențele mediului în care activează elevul, pe de o parte, și nevoile și posibilitățile copilului

de a le satisface, pe de altă parte. În acest caz, strategiile de intervenție din partea cadrelor didactice trebuie asociate cu *diferitele stiluri de învățare*, dar și cu *metodele activ-participative* (17), cu *accentul pus în activitatea didactică pe lucrul pe grupe* (110).

2. Instruire/formare a cadrelor didactice necesară dezvoltării competențelor

2.1. Necesitatea instruirii cadrelor didactice

Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice are în vedere acele programe și activități ulterioare formării inițiale, care contribuie la dezvoltarea individuală, în vederea îmbunătățirii continue a predării. În dezvoltarea acestui demers, aceasta ar trebui bazată pe „*învățare de la alții, cercetare sistematică individuală și în grup și inovare tehnologică*” (Vlăsceanu, 2019, p. 123). Se menționează că acest triunghi al dezvoltării profesionale ar trebui să fie monitorizat în fiecare școală.

Prin urmare, dezvoltarea cadrelor didactice implică furnizarea de oportunități de dezvoltare, învățare și instruire, cu scopul de a îmbunătăți calitatea muncii și performanțele acestora. În cadrul managementul unităților școlare, cadrele didactice trebuie să fie considerate active ale școlii. De aici și importanța investirii de resurse în aceste active, în programe de dezvoltare și învățare pentru a putea obține avantaje competitive. Acest aspect este scos în evidență de:

– de respondentul I3: *antrenarea cadrelor didactice în activități de dezvoltare profesională poate contribui la optimizarea tranziției de la grădiniță la școală, prin prevenirea și depășirea dificultăților generate de lipsa unei unități curriculare la cele două nivele de învățământ.*

– dar și de PG3: *într-o societate aflată în continuă schimbare, învățarea permanentă nu mai e un lux, ci o condiție necesară pentru adaptarea la cerințele profesionale.*

O parte dintre respondenți consideră necesară instruirea cadrelor didactice pentru a facilita tranziția școlară de succes a elevilor, *deoarece este important ca profesorii să cunoască metodele prin care ar putea să abordeze eventualele situații neașteptate* (PG8) care s-ar putea ivi de-a lungul anilor.

Timpul schimbării actualului sistem de formare și dezvoltare profesională a cadrelor didactice din sistemul preuniversitar presează cu intensitate crescândă în toate sectoarele

componente ale sistemului de educație, fie că e vorba de digitalizare, conținuturi curriculare, sistem de evaluare, performanțe ale elevilor în învățare. Din păcate, sistemul românesc de formare și dezvoltare profesională a personalului educațional încă se confruntă cu restanțe importante în construcția, aplicarea și dezvoltarea unei strategii și a unei politici în acest sens, iar formarea cadrelor didactice a devenit o fugă după puncte, credite, adeverințe și certificate fără esență. Coerența cursurilor la care participă cadrele didactice, eficiența lor pedagogică sunt încă deficitare, dovadă stă următoarea mărturie:

Având în vedere modul în care se fac anumite cursuri (dai banii și primești diploma după câteva luni, eventual te întâlnești o dată să semnezi prezența) nu știu în ce măsură e eficient. Sunt eficiente dacă sunt făcute serios și poți învăța ceva și apoi să aplici la clasă (L1).

În decursul anilor s-au tot implementat cursuri pe această tematică pentru cadrele didactice, în special pentru profesorii diriginți. Din păcate, instruirile au fost susținute de formatori rigizi sau insuficient pregătiți care au pus accent pe suportul teoretic, în mare parte (PG4).

În opinia respondenților, problemele legate de pregătirea cadrelor didactice apar din cauza faptului că programele de pregătire se concentrează prea mult pe teorie și prea puțin pe exerciții practice. Meseria de profesor ar trebui să aibă o latură practică, și e de dorit acest lucru, deoarece ei recunosc că elevii învață mai mult din cărți și lecția predată la clasă.

E mai important să schimbăm cum fac profesorii decât ce știu. Nu spune nimeni că trebuie să dăm de o parte cunoștințele, dar trebuie să adăugăm practica (PG6).

În ciuda existenței și recunoașterii unor talente pedagogice autentice, existente în fiecare din școlile participante la cercetarea noastră, există și cadre didactice care apreciază mediocritatea și consideră că nu au nevoie de nicio instruire.

Nu cred că este necesară o instruire a cadrelor didactice deoarece fiecare cadru didactic care este părinte la rândul lui știe cum să se aplece asupra copiilor și să le asculte problemele (PG12). Nu este nevoie de astfel de cursuri. Un zâmbet se poate da imediat (I5).

Se sugerează că trebuie dezvoltate în cadrul școlilor și oportunități de *peer coaching* (mentorat între colegi), încurajând profesorii să învețe unii de la alții și asigurându-i pe colegii mai în vârstă, că experiența lor contează – ca mecanism de sprijin în formarea profesională.

2.2. Subiecte abordate pe perioada formării

Respondenții consideră în cadrul dezvoltării lor profesionale, utile și obligatorii în cadrul cursurilor, **subiectele** care au legătură cu:

– *Gestionarea competențelor digitale*, putând enumera două dintre principale motive: abilitățile digitale înseamnă adaptare și flexibilitate, iar progresul tehnic se extinde cu mare rapiditate în toate domeniile. „*Pentru a ne îmbunătăți modul de lucru cu elevul - de exemplu, predarea online, pe care trebuie să o folosim acum. Trebuie să învățăm să ne adaptăm noilor cerințe, dar efortul psihic este mare, mai ales pentru cei mai în vârstă*” (E3);

– *Facilitarea învățării în contexte nonformale și informale de educație, abordarea integrată a problemelor de adaptare școlară ale elevilor, în sensul realizării conexiunilor cu viața reală* (PG6); Trebuie să menționăm că învățarea în contexte nonformale este considerată ca fiind învățarea integrată în cadrul unor activități planificate, cu obiective de învățare, care nu urmează în mod explicit un curriculum și poate diferi ca durată. Acest tip de învățare depinde de intenția celui care învață și nu conduce în mod automat la certificarea cunoștințelor și competențelor dobândite (Sursa: Legea Educației Naționale nr. 1/2011). Iar, învățarea informală poate include activități de învățare care au loc în familie, la locul de muncă, comunitatea locală și în viața de zi cu zi, pe bază directă socială, de familie sau proprie (Sursa: ISCED-2011, Clasificarea Internațională Standard a Educației);

– *Managementul clasei de elevi, metode de cunoaștere a elevului* (I12);

– *Strategiile didactice de învățare interactiv-creativă și exemple de metode și tehnici interactive, intra și intergrupale, componente esențiale ale strategiilor interactive* (I1);

– *Metode moderne de predare-învățare* (I16), clădite pe baze științifice;

– *Îmbunătățirea comunicării dintre cadrele didactice, între învățători și profesori* (E4), *între profesori și elevi* (I16);

– *Psihologia copilului și a dezvoltării*, influențe asupra dezvoltării (ereditatea, mediul, contexte, influențe normative și nenormative, perioadele critice din viața unui copil etc.);

Ar fi binevenită această formare suplimentară, iar printre temele abordate consider importantă dezvoltarea abilităților socio-emoționale la elevi (PG14).

Instruirea suplimentară a cadrelor didactice trebuie să fie axată mai mult pe latura psihologiei copilului la diferite etape ale vieții (PG15).

Avem nevoie de programe de instruire în domeniul psihopedagogic (PG1), mai ales în domeniul profilaxiei comportamentului deviant al elevilor

- *Managementul stresului, emoțiilor (I9; G12);*
- *Formarea profesorilor diriginți pentru orientare și consiliere școlară (PG3) și prezentarea de modele de bună practică pe teme dezvoltate la curs (PG16);*

La societatea în care trăim, părinții mai ales, sunt mereu ocupați, ar fi oportună o formare a cadrelor didactice astfel încât să poată oferi mai multă consiliere elevilor (PG2).

Mi-aș dori să îi ajut pe elevii mei să fie încrezători în forțele proprii... să ia decizii responsabile în legătură cu viitorul lor (L1).

- *Abandonul școlar (PG13).* O cauză importantă abandonului școlar, menționează unii respondenți, este sărăcia, asociată cu rezidența în mediul rural, absența părinților sau a mamei, a specializării agricole, precum și nivelul educațional scăzut al părinților;
- *Formele discriminării în mediul școlar, violența în școală și modalitățile de combatere a acestora (I11).*

Fără să jignesc pe nimeni, în învățământ încă se mai practică etichetarea, comparația și compensarea. Urăsc cel mai mult acest lucru. Poate într-o zi nu simt să răspund la geografie, cu toate că știu răspunsul la întrebarea profesorului. Sau poate chiar am un lapsus. De ce să fiu etichetat ca fiind un copil slab, că nu voi ajunge nimic în viață și să iau exemplu de la colegul X? Mie mi s-a spus că nu iau BAC-ul și că voi ajunge la coada vacii. În plus, eram mereu comparată cu câțiva colegi. Mi-a scăzut foarte mult încrederea în mine, dar nu am renunțat. Știam că pot. Am luat BAC-ul din prima, fără pregătire pentru că situația financiară nu îmi permitea, cu mers la câmp între zilele libere, iar olimpiicii au picat. Am făcut și Facultate, și Master. Îmi cer scuze că vorbesc despre mine, însă m-au răscolit niște amintiri urâte, cu niște profesori care m-au dărâmat psihic (I11).

O parte dintre respondenți au evidențiat necesitatea dezvoltării unor programe de formare și educare a părinților. Sugestivă este, în acest sens, mărturia unui respondent: „nu numai cadrele didactice ar trebui instruite ci și părinții ar trebui formați, pentru că în ultima vreme, în opinia lor, cadrele didactice au fost tot timpul cauza tuturor problemelor copiilor lor” (I6). Aceste formări ar trebui să fie realizate de specialiști *consilieri școlari*, deoarece *aceștia*

au experiența din teren și cu siguranță și-ar centra intervenția pe partea practică, a aplicabilității în mediul școlar (PG4).

Profesorii consideră absolut necesară implicarea părinților, dar și pregătirea lor pentru planificarea activităților copiilor lor, presupunând că este importantă o atentă monitorizare a elevilor în perioada de debut a școlii, în special la gimnaziu, dar și în perioada următoare.

De altfel, educația părinților preocupă astăzi politicile educaționale de pretutindeni. Se evidențiază pregnant nevoia de antrenare a părinților în deciziile și acțiunile formale sau profesionale care îi privesc pe copiii lor.

3. Metode și tehnici de predare-învățare care contribuie la o mai bună adaptare a elevilor din clasa a I-a/a V-a/a IX-a

„Predarea și învățarea nu înseamnă o contopire a minților. Profesorii nu transferă conținuturile minții lor în cele ale elevilor, ca un download” (Robinson, 2011, p. 56). Predarea și învățarea este o relație în centrul căreia se află patru elemente principale: contextul, cadrul didactic, elevul și conținutul materiei.

Context ⇨ Cadru Didactic ⇨ Elev ⇨ Conținutul materiei predate

Profesorii au propriile stiluri de predare, care *parțial au de-a face cu modul în care își văd rolurile și parțial cu personalitățile lor*. Un rol important în crearea unui climat favorabil unei învățări creative și interactive, îl deține, în opinia unui respondent, atitudinea cadrului didactic față de posibilitățile elevului de a se descurca în situații considerate problematice.

În opinia unui respondent, profesorul bun permite elevului *libertatea exprimării în fața cadrului didactic*, să își asume riscuri intelectuale, să speculeze, *îi permite elevului să greșească, fără teama de a fi pedepsit*, oferindu-i sprijin în situații de nesiguranță (I11).

Am fost un elev bun, însă aveam anumite ore de la care chiuleam, din două motive: materia și profesorul. La acel moment nu îmi plăcea chimia, iar doamna profesoară de chimie mereu țipa la noi, se uita urât, aproape că ne lovea, ne dădea lucrări intenționat și ne pune note mici. De frica profesoarei fugeam de la școală.

Dacă ar fi știut să ne vorbească frumos, să ne predea materia prin diferite metode atractive, jocuri, fel de fel de experimente chimice, să ne fi pus să ne deghizăm în oameni de știință, să facem joc de roluri, cu siguranță am fi învățat materia de drag. Și nu e singurul exemplu. Acest profesor a fost în gimnaziu, dar calvarul a fost și în liceu, cu mai mulți profesori. Niciodată nu ni se permitea să greșim, iar de cele mai multe ori nu răspundeam de frica reacției cadrului didactic, în cazul în care răspunsul ar fi fost greșit. Iar de cele mai multe ori evitam să răspund, deși știam rezolvarea (I11).

Respondenții consideră că adaptarea ar fi mult mai ușoară dacă *explicațiile ar fi blânde* (I11), *dacă s-ar folosi povestirea, diferite jocuri de rol, învățarea prin descoperire* (I8). Ca regulă, e important ca *profesorul să amintească elevilor că pot răspunde chiar dacă răspunsul este greșit, nu li se va întâmpla nimic, nu li se vor scade notele, nu vor fi dați afară, ba mai mult ar putea contrazice cadrul didactic dacă vin cu argumente solide* (I11).

Din păcate, cercetarea a reliefat faptul că, de cele mai multe ori, copiii se autocenzurează de frica eșecului sau pentru că vor fi judecați de ceilalți colegi, acest fenomen conducând la *scăderea creativității* (I11).

Din experiența câtorva cadre didactice intervievate, dacă profesorul oferă *exemple din viața sa are rezultate mai bune la clasă* (PG10; PG16). Arătându-i elevului cum să îndeplinească o anumită sarcină în timpul orei, de fapt profesorul îl încurajează pe elev să urmeze acei pași. Acest stil de predare pare să aibă o utilitate, o *valoare practică* (PG16).

Spre deosebire de învățarea imitativă, învățarea prin interacțiune și confruntare propune metode activ participative, *care implică interacțiunea între elevi și totodată crearea unui cadru de dezbatere unde să fie susținute păreri pro și contra* (L1). În acest mod, elevii interacționează și colaborează dezvoltând spiritul de echipă și competiția bazată pe argumente, dezvoltându-și astfel și abilitățile oratorice.

Sunt importante dezbaterile academice. Două echipe - puterea și opoziția - care susțin cu argumente o anumită temă. De exemplu, acest Parlament consideră că votul ar trebui introdus de la vârsta de 16 ani; acest Parlament consideră că uniforme școlare trebuie să devină obligatorii.

Acest model de abordare interacționist dă posibilitatea combinării mai multor stiluri de predare și discursuri argumentate ale elevilor. De mare importanță sunt diversificarea și

flexibilizarea situațiilor de predare – învățare, *prin utilizarea de metode și procedee variate, interactive, care să motiveze, să stimuleze copilul, să antreneze inițiativa, imaginația, creativitatea, dorința de a învăța* (PG3).

Cei mai mulți dintre profesorii din comunitățile investigate de noi utilizează o combinație a acestor stiluri de predare. În opinia respondenților:

– profesorul are nevoie să aplice la clasă *metode și tehnici de predare-învățare variate, specifice vârstei și conținutului didactic* (E4), care să sprijine facilitarea acoperirii nevoilor de învățare și obținerea rezultatelor proiectate (PG3).

– fiecare metodă și fiecare procedeu *îmbinate și folosite corect* (I7) în secvențele lecțiilor au rolul facilitării unei bune adaptări a elevului la trecerea de la un ciclu școlar la altul. *Depinde cum, când o folosim... acestea trebuie selectate pe baza proiectării activităților la fiecare lecție* (E3). Profesorul la clasă trebuie să folosească un stil de predare, astfel încât să devină un facilitator pentru elevii săi, unul care să-i ajute pe elevi să gândească critic conținutul, orientându-i astfel spre descoperire.

– elevii au nevoie de *sarcini mai dinamice atât la școală, cât și acasă, pentru că nu mai au răbdarea de a aștepta și de a aprofunda meticulos un conținut didactic*. De asemenea, *sarcinile elevilor trebuie să fie cât mai „colorate”* pentru a le menține interesul (I10). Dacă apar sarcini monotone, rezolvările sarcinilor devin superficiale sau sunt abandonate de elev în favoarea altor activități.

Cadrele didactice știu că atunci când vine vorba de transmiterea mesajelor, conținuturilor didactice către elevi nu există o soluție universal valabilă. Unul dintre respondenți menționează că nu ar trebui să se lase seduși de cele mai moderne tehnici de predare, dar nici nu trebuie să se limiteze doar la mult-încercatele metode clasice. Respondenții subliniază, de altfel, că au la dispoziție o diversitate de opțiuni.

Metodele și tehnicile de predare-învățare care facilitează o mai bună adaptare a elevilor la noul mediu școlar sunt:

- la **clasa pregătitoare**: jocul didactic

Jocul didactic este *cea mai importantă metodă și tehnică de predare-învățare* care face ca actul didactic la clasa pregătitoare să se desfășoare într-un mod în care face elevul să se simtă bine și în siguranță (I4).

– în **ciclul primar și gimnazial**: jocul didactic, demonstrația, conversația, lecturarea, experimentul, brainstormingul, învățarea prin descoperire, rezolvarea de probleme (I8).

Clasele I-V: observare, învățare prin descoperire, experimentul, exercițiul, demonstrația, jocurile didactice (I13, I16) povestirea; descrierea; explicația didactică; învățarea prin descoperire.

Clasele V-IX: conversația, demonstrația și argumentarea, experimentul, modelarea, lecturarea, rezolvarea de probleme, brainstormingul, explicația didactică (I16).

Și totuși, dintre toate metodele și tehnicile de predare-învățare, un respondent a ales pe primul loc *libertatea exprimării elevului* în fața cadrului didactic fără teama de a fi pedepsit dacă răspunsul este greșit și încurajarea acestuia pentru a-și expune propria opinie, urmată de *educația cu blândețe* (I11). Atunci când e vorba de situația de învățare, teama este mai degrabă o piedică decât un avantaj. Un mediu de învățare dur nu dezvoltă aptitudini. Elevii temători au tendința de a-și asuma mai puține riscuri.

În opinia cadrelor didactice, *demonstrația* este o tehnică de predare preferată, deoarece este inductivă, unii respondenți susținând că ea poate fi condusă de profesor și într-un mod deductiv, dacă elevii sunt suficient de bine pregătiți pe subiectul predat.

Conversația le permite elevilor să interacționeze cu profesorii și cu ceilalți colegi în cadrul unei comunicări bilaterale. Respondenții afirmă că discuția poate viza mai multe aspecte: *comentarii pe marginea lucrărilor scrise, dezbateri pro și contra pe o anumită temă*.

Cadrelor didactice din ciclul primar și cele din ciclul secundar inferior trebuie să cunoască și să înțeleagă mecanismele specifice de învățare ale elevilor, dar să elaboreze și o *strategie comună* (I3) pentru o practică de predare eficientă. Corespondența dintre metodele de predare folosite în clasa a IV-a și cele abordate în clasele superioare poate reduce în mod semnificativ riscul de abandon sau declin școlar al elevilor (I3).

Aceste metode și tehnici de predare-învățare intervin în acest proces la un moment dat, iar diversificarea și alternarea lor, în funcție de vârstă, tipologia și potențialul elevilor, de tipul lecției și obiectivele propuse facilitează o mai bună adaptare a acestora (E1).

4. Măsuri de prevenire a eșecului școlar în momentul trecerii de la un ciclu școlar la altul

Procesul de tranziție și adaptare al copiilor devine mai reușit prin utilizarea diferitelor tehnici de motivare, încurajare și stimulare a ambiției acestora astfel încât să fie produse mai multe efecte în acest proces de învățare. Pentru a obține cele mai bune rezultate în procesul de prevenție a eșecului școlar este necesar ca mediul clasei și al școlii să fie luminos, curat, prietenos și distractiv; să existe o strânsă legătură între familiile elevilor și educator/învățător/profesor; la clasele I-IV, poate fi utilă stabilirea unei rutine zilnice.

Copilul trebuie să fie încurajat și înțeles la trecerea dintr-un ciclu în altul, mai ales în primul semestru. Adaptarea acestuia se va realiza gradual, cu sprijinul tuturor factorilor interesați (părinte, cadru didactic - învățător, diriginte, profesor) (PG4).

De asemenea, existența unui set de reguli în școală, a unui regulament de ordine interioară care să fie implementat cu rigurozitate, iar în situația în care acesta este încălcat de elevi sau cadre didactice, să se aplice sancțiuni, poate fi folositor. De asemenea, stabilirea unor reguli ale clasei, împreună cu elevii, care să fie respectate în mod consecvent s-a dovedit a fi o metodă eficientă în prevenirea eșecului școlar.

→ Măsuri de prevenire a eșecului școlar din perspectiva cadrelor didactice

Pentru a obține cele mai bune rezultate în procesul de prevenție a eșecului școlar este necesar ca *disciplinarea să fie pozitivă* – aceasta se adresează comportamentului, nu elevului și nu implică judecata morală. Abordând acest tip de disciplinare, elevul este ajutat să învețe ceea ce ar trebui să facă într-o situație problematică, fără a-l face să se simtă umilit pentru nereușita lui.

– *activitatea de predare să fie interesantă*; profesorul trebuie să fie interesat de cunoștințele pe care elevii le au, trebuie să fie capabil să transpună conținuturile în așa fel încât elevii să învețe prin descoperire, să poată stabili obiective clare și să formuleze provocări intelectuale (PG1);

– abordarea unor conținuturi importante din programele de învățământ, *concentrarea obținerii competențelor intelectuale și practice*, efectuarea de lecții interesante și distractive care să fie predate cu ajutorul diferitor metode, obligatoriu, cu ajutorul unor metode active care să implice elevul, fiind utilizate și mijloace audio-vizuale în activitățile de predare-învățare-evaluare;

– accesibilizarea informației, simplificarea și prioritizarea informației, inclusiv reorganizarea și reducerea volumului ei (informației), precum și adaptarea din mers, în funcție de interesele și de nivelul clasei (I10);

– *demersul actului de predare-învățare-evaluare să fie mult mai interactiv și atractiv*, stimulând și valorificând potențialul creativ și originalitatea acestuia. Elevul nu va învăța doar pentru notă sau de frica părinților, ci se va implica și va face asta din propria lui inițiativă. Aceste metode încurajează gândirea constructivă, complexă și completă, facilitează creativitatea prin comunicare, imaginație, oferă elevilor mai puțin comunicativi și timizi posibilitatea de a se exprima, încurajează solidaritatea în grup și competiția între grupuri, îmbinând munca individuală cu cea de echipă (I11);

– *integrarea materiilor și abordarea holistică a activităților de predare și învățare*; utilizarea strategiilor de învățare prin rezolvarea de probleme (*problem-based learning*) în combinație cu predarea bazată pe proiecte (*project-based teaching*);

– de asemenea, în directă legătură cu ideile anterioare, sprijinul unității școlare este foarte important. Aceasta ar trebui să asigure resurse materiale și umane corespunzătoare unui învățământ de calitate: laboratoare și echipamente moderne, cadre didactice calificate și motivate în activitatea lor, programe școlare de calitate, periodic revăzute și îmbunătățite;

– comportamentul elevilor să fie monitorizat în permanență de către părinți, cadre didactice, dirigintele clasei;

– focalizare pe nevoile individuale. Nevoile elevilor se referă la un mod specific de pregătire pentru tranziția școlară ce va evita producerea unor șocuri emoționale sau a unor discrepanțe cognitive în abordarea conținuturilor învățării, precum și creșterea atractivității educației școlare prin accesul timpuriu la resurse moderne de învățare, care să asigure punerea bazelor formării competențelor cheie, precum și a învățării pe tot parcursul vieții (I9). Etica pedagogică cere tuturor cadrelor didactice să acorde elevilor atenție deosebită, iubire, răbdare și tact pentru a le cultiva încrederea în sine și în cei din jur și de a le stimula interesul

pentru cunoaștere, pentru a le forma o atitudine pozitivă față de profesor și școală. Trebuie acordată o atenție deosebită și elevilor care manifestă carențe în privința relațiilor cu colegii, care sunt fricoși, închiși, incapabili de a se apropia de cei din jur (I11);

Ca măsuri de prevenire: iubirea și afecțiunea, creșterea încrederii în sine, libertate de exprimare, comunicare sinceră, echipa foarte bună: cadru didactic-părinte! (I11)

– luarea în considerare a punctului de vedere al elevilor, oferindu-le ocazia de a-și exprima opinia cu privire la proiectarea, gestionarea și evaluarea activităților școlare;

– centrarea pe elev și considerarea elevului ca fiind o persoană activă, implicată în procesul educațional (L1);

– încurajarea elevilor în a-și asuma responsabilitatea vis-a-vis de activitatea de învățare și de propriul comportament, cât și pentru anumite sarcini și roluri zilnice, cum ar fi responsabil lapte-corn, responsabil tabla și prezența etc. (PG10);

– oferirea de laude și încurajări, de genul: „*Mă bucur că îți place activitatea aceasta, Appreciez că îți place să înveți*” etc. Încurajarea presupune valorizarea și acceptarea necondiționată a individualității fiecărui elev, recunoașterea nu numai a realizărilor, ci și a progreselor și mai ales a eforturilor pe care le face elevul;

– oferirea de recompense și *premiile elevilor buni și cuminți*, valorizarea talentelor (L1).

– se sugerează cadrelor didactice și elevilor *conectarea pe plan internațional*; identificarea rețelelor internaționale de școli și profesori în domenii de interes în scopul colaborării și schimbului de experiență, dar și implicarea în cadrul platformelor de peer coaching prin care profesorii se pot dezvolta pe plan profesional.

→ **Educație interculturală**

În prezent, contextul social și cel global comportă numeroase modificări, structurale și funcționale. În condițiile libertății de expresie, educației îi revin sarcini diferite și inedite. Deși societățile devin multiculturale, sistemele educative rămân rigide, adaptate la situațiile monoculturale.

În comunitățile studiate de noi, copii *romi își doresc ca în sala de clasă, să regăsească elementele culturale ale etniei din care aceștia fac parte* (PG4). Respondentul menționează,

mai departe, *că este dificil pentru un copil să susțină o cauză care din start nu este validată de ceilalți.*

Respondenții sugerează desfășurarea unor acțiuni la nivelul elevilor care să promoveze toleranța, acceptarea altor copii de etnie sau naționalitate diferită prin exerciții practice, prezentări de filme, documentare care să sprijine promovarea respectului și transmiterea de cunoștințe despre propria cultură și despre alte culturi aparținând altor etnii, învățarea unor cântece și dansuri în diferite limbi, etc. Elevii pot fi rugați să propună câteva metode de integrare a colegilor de alte etnii în grupul lor.

→ **Dezvoltarea personală a elevilor**

O metodă cu rezultate validate în timp este interacțiunea elevului cu un mentor care îi poate oferi acestuia îndrumarea necesară în descoperirea propriului caracter, îl poate ajuta să își descopere punctele forte și maximiza potențialul individual. *Cu puțin noroc, elevii pot descoperi o astfel de persoană și în școala lor sau în comunitate (I9). Acesta ar putea fi un învățător sau profesor drag, dirigintele clasei sau un coleg mai mare, care învață bine.*

Mentorul ar trebui să ajute elevul, într-un mod neprotocolar, să devină o persoană încrezătoare în sine, automotivată, pentru că *aceste două calități stau la baza succesului școlar (PG14)*. Educația înseamnă curaj; învățătura înseamnă curaj. Mentorul ar trebui să fie un aliat al curajului. Prin dezvoltarea personală, *anumite comportamente nedorite la clasă, precum nerăbdarea sau neatenția pot lua sfârșit (I9).*

→ **Programe privind educația părinților**

Respondenții au evidențiat că unuia dintre cele mai importante roluri de adult – cel de părinte, i se acordă foarte puțină atenție din prisma educării și pregătirii pentru exercitarea acestuia, dar și pentru pregătirea în facilitarea tranziției școlare a copiilor.

Activitățile organizate special pentru dezvoltarea abilităților parentale, pentru educarea părinților, pentru informarea lor corectă (I14), pot oferi informații despre stadiile dezvoltării umane, despre psihologia vârstelor, despre modul în care ar trebui abordate relațiile dintre copii și părinți, despre modul în care se îngrijesc copiii – preșcolarii, școlarii, adolescenții.

Părinții au un impact puternic în ceea ce privește succesul în plan școlar al copilului lor prin atitudinile pe care le manifestă cu privire la școală și așteptările pe care le au față de rezultatele copilului. Conștientizarea părinților în ceea ce privește importanța timpului de calitate petrecut cu copiii poate aduce îmbunătățiri substanțiale în ceea ce privește situația școlară a elevului, prin **școala părinților** (PG2).

Școlile vor ca părinții să fie implicați, dar implicarea lor în învățare *depinde de măsura în care sunt invitați, informați și implicați* în tot ce se întâmplă.

→ **Constituirea unor sisteme de sprijinire alternative**

Fiecare familie reprezintă un sistem nodal în cadrul rețelelor de relații speciale: cu familia lărgită, de rudenie, de vecinătate, de prietenie. Respondenții au menționat că aceste sisteme de sprijinire constau în favorizarea oportunităților pentru familii de a iniția și dezvolta relații cu familia lărgită sau cu familiile din imediata vecinătate.

O parte din elevi fac parte din familii care sunt oarecum izolate de sat și nu au șansa să aibă pe cineva aproape, care să-i ajute (PG8).

→ **Programe educaționale pentru copii**

Respondenții au subliniat că performanța școlară contribuie la formarea unei imagini de sine fondată pe stimă și autoapreciere. Cercetarea a relevat faptul că un număr mare de copii care înregistrează o tendință de abandon școlar sau performanțe școlare slabe provin din familii cu dificultăți în realizarea managementului familial, deficiențe în abilitățile de viață independente.

Aceste programe ar trebui să vizeze prevenirea abandonului școlar, integrarea școlară, dar și reintegrarea și facilitarea participării copiilor la educația preșcolară.

→ **Activități extrașcolare**

Respondenții au relevat faptul că cele mai plăcute activități extrașcolare sunt excursiile. Acestea au un caracter atât turistic, cât și recreativ și oferă elevilor ocazia de a ieși din perimetrul local și de a cunoaște și alte locuri: *există destui copii, care nu au văzut marea și nici muntele* (14). Excursiile pot fi legate de o materie ca geografia sau muzica, biologia.

Cele de natură cultural-artistică, creative, au ca mod de punere în practică cel mai des teatrul, dar și alte forme ca desenul, pictura, încondeiatul ouălor de Paști. Activitățile cu conținut umanitar sunt aproape inexistente, cu o singură excepție, în care elevii au strâns jucării, îmbrăcăminte și le-au donat unui număr de familii nevoiașe.

Un respondent evidențiază un alt beneficiu al activităților extrașcolare, și anume, posibilitatea realizării unor activități de cunoaștere a elevilor *în alt context* decât cel școlar (PG16). Respondenții sugerează atragerea *copiilor și părinților* în participarea la activități extracurriculare (PG6) și valorizarea acestora (PG7).

→ **Activități de tutoriat**

În scopul prevenirii efectelor negative create de dificultățile de adaptare la specificul exigențelor fiecărui an în parte, cu care se pot confrunta elevii, la trecerea într-o nouă etapă școlară, o parte din respondenți subliniază importanța activității de tutoriat, care lipsește din instituția școlară.

Scopul tutoriatului ar trebui să fie îmbunătățirea rezultatelor la învățătură, sprijinirea elevilor în procesul de tranziție școlară, oferirea posibilității elevilor de a vorbi în particular cu cadrul didactic, cu un psiholog, asistent social etc.(PG10). Respondentul PG16 sugerează ca aceste întâlniri individuale sau de grup să fie pontate în norma cadrelor didactice o oră pe săptămână, în semestrul 1, dintr-un an școlar. În cadrul activităților de tutoriat, didactica trebuie adaptată la nivelul de pregătire al elevilor și intensificarea lucrului individual cu cei care au cele mai multe lacune la clasă.

În practică, întâlnim două variante de tutoriat: **tutoriatul pentru începători** care este oferit tuturor elevilor, la început de an, cu scopul de a-i familiariza pe aceștia cu elementele de referință din cadrul vieții școlare (săli de curs, profesori, discipline, orar, tipuri de relații cu conducerea școlii, informații despre bibliotecă) și **tutoriatul de sprijin** care este oferit elevilor, individual sau în grupuri mici, de către cadrele didactice, pentru a depăși diferite dificultăți de învățare sau pentru a-și completa lacunele care afectează rezultatele școlare.

→ **Comunicarea și strategiile de lucru comune**

Cadrele didactice din ciclul primar și cele din ciclul secundar trebuie să comunice pozitiv, să cunoască și să înțeleagă mecanismele specifice de învățare ale elevilor, dar să și

elaboreze o strategie comună pentru o practică de predare eficientă. Corespondența dintre metodele de predare folosite în clasele primare și cele abordate în clasele superioare poate reduce în mod semnificativ riscul de abandon sau de declin școlar al elevilor. Se impune necesitatea stabilirii unor întâlniri la nivelul conducerii și ședințe de lucru ale cadrelor didactice cu scopul coordonării activităților de tranziție școlară (PG3).

Un alt aspect practic care ar trebui luat în vedere, este organizarea unor activități în echipe de lucru în care mai mulți consilieri școlari, de la diverse instituții de învățământ (școală primară, gimnazială, liceu), pot să colaboreze și să transmită în timp util date importante despre elevii care trec de la un ciclu de învățământ la altul. Necesitatea școlii de a avea un psihopedagog competent pentru a soluționa probleme de adaptare a copiilor la procesul educațional.

Cea mai bună soluție pentru reducerea ratei de eșec școlar este identificarea timpurie a elevilor care prezintă un nivel ridicat de risc și adoptarea unor planuri de intervenție înainte ca aceștia să experimenteze eșecul propriu-zis.

O altă variantă utilă ar putea fi, organizarea de *workshop-uri*:

- pe grupe de profesori sau învățători, mediat de consilieri școlari, în cadrul cărora să se discute și să se analizeze situații concrete generatoare de inadaptare în clasa de elevi, în scopul identificării diferențelor de abordare și rezolvare a problemelor;

- între preșcolarii din grupa mare și elevii din clasa pregătitoare, elevii din clasa a IV-a și cei din clasa a V-a, respectiv între elevii din clasa a VIII-a și cei din clasa a IX-a. În cadrul acestor întâlniri elevii pot discuta despre temerile pe care le-au avut la intrarea într-un nou ciclu școlar, despre cum au gestionat problemele de adaptare (PG3), oferindu-le totodată și posibilitatea de a participa la lecțiile ținute de profesorii din clasele mai mari (I11).

În urma acestor întâlniri pot fi elaborate măsuri concrete care să poată fi aplicate pentru a facilita tranziția de la un ciclu de învățământ la altul.

O altă metodă de prevenire a eșecului școlar, în opinia unui respondent, ar putea fi organizarea la nivel de comunitate a unei ***zile anuale a succesului***. Mesajul acestei întâlniri ar putea fi: „*Numai cei care învață pot ajunge departe*”. În cadrul acestei zile ar putea fi invitați antreprenori, oameni de afaceri sau colegi mai mari, studenți, un scriitor etc. care să le vorbească elevilor și părinților despre activitatea lor, despre traseul lor profesional și despre cum au învățat din propriile greșeli etc.

→ Parteneriatul educațional

Educația nu este o experiență izolată, ci un efort interactiv desfășurat pe parcursul vieții. Învățarea înseamnă să creezi comunități de oameni care gândesc liber și în beneficiul celorlalți. Când factorii implicați – familia, școala, comunitatea – colaborează, ei pot furniza cele mai bune resurse și experiențe posibile pentru a îmbunătăți educația.

Participarea activă a familiei, elevului și școlii la implementarea unor activități cu impact major și, de ce nu, soluționarea unor situații de criză în ceea ce privește tranziția elevului de la un ciclu școlar la altul, se dovedește din ce în ce mai mult a fi strategia optimă a prezentului și viitorului.

Indiferent de ciclul de învățământ, familiile și profesorii, ajutați de specialiști pot dezvolta relații de parteneriat la parametri care să răspundă variatelor tipuri de solicitări și standarde ale fiecărei comunități. Generând strategii pentru crearea unei responsabilități împărțite, aceștia pot fi parteneri în educație.

Privind parteneriatul familie-școală cu deschidere și interes, într-o manieră dinamică și flexibilă, cadrele didactice vor fi în măsură să evite o anumită rutină a relaționării și să depășească modalitățile tradiționale, clasice de lucru cu elevii și părinții. În cadrul unor coordonate definite de respect mutual, permisivitate, acceptare necondiționată, empatie și absența oricărei exploatări, parteneriatul are șansa de a fi constructiv.

Respondenții au propus în acest sens, următoarea succesiune de desfășurare a acestui parteneriat:

- pe de o parte, cadrele didactice trebuie să fie interesate ca toți elevii *să învețe cum să învețe, clasele ar trebui să fie organizate astfel încât elevii să fie permanent ocupați* (I9);
- pe de altă parte, școala ar trebui să încurajeze fiecare cadru didactic în parte oferindu-i *sprijin, sentimentul de optimism și încredere în ceea ce face* (PG3).

Pentru realizarea parteneriatului cu părinții este esențial ca aceștia *să fie priviți ca participanți activi, să ia parte la adoptarea deciziilor privitoare la copiii lor, iar informațiile date de părinți referitoare la copiii lor să fie apreciate* etc.

Există respondenți care au formulat **recomandări pentru liderii de la nivel central/județean/local**, sugerând că *finanțarea ar trebui să fie corectă și făcută în funcție de nevoile școlilor*. Bugetele ar trebui alocate școlilor în funcție de tipul elevilor și nu în funcție de numărul elevilor sau alte criterii. În altă *ordine de idei, trebuie gândite strategii* de atragere

a cadrelor didactice calificate și cu experiență, în cele trei comunități și să se inițieze relații de *colaborare cu alți specialiști* (asistent medical, medic, psiholog etc.) pentru a îmbunătăți calitatea educației și îngrijirii copiilor, în special a celor care vin din familii cu probleme. Se mai menționează și propunerea de a se concepe un plan de acțiune la nivel de sistem, în vederea creșterii echității rezultatelor tuturor elevilor.

Un respondent a avut o idee ingenioasă: *întărirea profesiei de cadru didactic redactând un angajament etic pe care să îl poată depune toate cadrele didactice, la ceremonia de deschidere a școlii*, similar cu jurământul depus de medici. Această activitate ar putea avea efecte pozitive în comunitate.

S-au putut identifica pe parcursul cercetării și câteva **recomandări adresate directorilor de școală**.

Aceștia ar trebui să se asigure că profesorii au timpul, cunoștințele și resursele educaționale necesare pentru dezvoltarea de metode centrate pe elev și diferențiate, cu care să poată veni în întâmpinarea nevoilor fiecărui elev în parte.

Directorii de școală ar trebui să *întărească cultura responsabilității comune*, pe lângă responsabilitatea individuală a fiecărui cadru didactic din unitatea școlară.

Trebuie să ofere oportunități de *peer coaching* (mentorat între colegi), asigurându-i pe colegii mai în vârstă, că experiența lor contează – ca mecanism de sprijin în formarea profesională. Directorii de școală, în opinia respondenților, ar trebui să promoveze *incluziunea, intervenția timpurie și prevenirea* ca strategii principale în școală, asigurându-se că există și profesori de învățământ special.

Directorii de școală ar trebui să *revadă obiectivele școlii* în care activează și să *urmărească dacă acestea se limitează la rezultatele școlare* sau dacă includ și alte obiective, precum starea de bine a elevilor, angajamentul sau cultura școlii.

5. Strategii și exemple de bună practică din experiența cadrelor didactice

a) Vizită la școală, la clasa pregătitoare sau la clasa a V-a și susținerea unei lecții cu viitorul învățător / viitorii profesori

Participarea la o lecție de clasă pregătitoare, la începutul sau sfârșitul anului școlar, este ocazia perfectă pentru ca viitorul elev să se familiarizeze cu noul învățător. Susținerea unor activități la grupa de copii împreună cu viitorul învățător s-a dovedit a fi utilă (E3).

Respondentul E4 spune că, de regulă, cadrele didactice se interesează din timp, chiar și prin canale informale, cu privire la elevii pe care îi va prelua în anul următor: „*am știut din timp ce elevi voi primi la dirigenție și m-am informat asupra problemelor ce pot apărea, a nivelului de cunoștințe, a disciplinei elevilor și a caracteristicilor fiecărei familii.*”

Ca mod de desfășurare a acestei activități, respondenții detaliază:

- *Am dat teste inițiale pentru a aprecia nivelul de cunoștințe al fiecărui elev și pentru a ști unde trebuie intervenit;*
- *Am insistat de la început pe un regulament al clasei bine pus la punct, realizat împreună cu elevii și familiile acestora;*
- *Am format pe telefon, un grup cu părinții și permanent îi fac să conștientizeze ce rol important au în evoluția educativă a propriilor copii.*

Pornind de la cele relatate de respondentul E3, în domeniul educației fizice și a sportului, *la fiecare început de ciclu școlar se testează nivelul de dezvoltare a calităților motrice, precum și nivelul însușirii deprinderilor motrice* (PG15). În funcție de rezultate se va face o proiectare didactică adaptată la nivelul de pregătire al elevilor și al interesului lor pentru anumite sporturi.

Vizitele copiilor la școala în care vor urma următorul ciclu școlar pot fi realizate și în cadrul activităților mai largi, tot de o zi: ZILELE PORȚILOR DESCHISE.

b) Organizarea excursiilor

Începând cu primul semestru al clasei a V-a, profesorul diriginte poate organiza o excursie pentru ca elevii să se cunoască și să socializeze în alt context decât cel școlar (PG16). În felul acesta, ei se cunosc mai bine și *demonstrăm că ne și putem distra împreună.*

c) Creșterea implicării părinților din prima zi de școală

Organizarea activităților din prima zi de școală începe cu câteva zile înainte prin invitarea părinților să participe la deschiderea anului școlar (PG1). Totodată, acestora li se aduce la cunoștință și programul activităților. Mulți copii, dar și părinții lor sunt emoționați și puțin îngrijorați în legătură cu debutul anului școlar.

În prima zi de școală, după festivitatea de deschidere a noului an școlar, părinții și copiii sunt invitați în școală pentru desfășurarea unor activități simple de acomodare:

- turul școlii, arătând locurile de interes pentru elevi (biblioteca, cabinetul de informatică, cabinetul medical / de consiliere psihopedagogică, sala de sport, toaleta etc.);
- intrarea în sala de clasă și observarea dispunerii centrelor de interes (ludoteca, biblioteca, centrul de desen-pictură, centrul de construcții, centrul de matematică și științe);
- așezarea copiilor și părinților în bănci;
- părinții sunt îndemnați să completeze o fișă cu informații de bază referitoare la copilul lor (numele copilului și al părinților, adresa de domiciliu, data nașterii copilului, număr de telefon, adresa de e-mail etc.);
- aplicarea unui chestionar părinților, prin care se obțin informații precum: alimentele netolerate de copil, dacă suferă de vreo boală sau alergie, o scurtă descriere psihologică a copilului, tipul de familie al elevului;
- informarea părinților referitoare la oferta educațională a școlii;
- prezentarea obiectelor de studiu, a programelor școlare;
- prezentarea orarului pentru anul școlar în curs;
- informarea părinților referitor la rechizitele necesare desfășurării lecțiilor;
- alegerea auxiliarelor după consultarea cu părinții;
- alegerea *Comitetului de părinți* al clasei;
- stabilirea temelor pentru întâlnirile/ședințele cu părinții;
- stabilirea zilei și orei pentru *Consilierea părinților*.

d) Strategii de intervenție pentru îmbunătățirea interacțiunii dintre familie și școală

Pentru a dezvolta o bună relație cu familiile elevilor, cadrele didactice au evidențiat următoarele aspecte: în primul rând, sugerează stabilirea unor relații semnificative cu toate familiile din grupă/clasă; apoi, asigurarea că primul contact cu familia este pozitiv și are loc devreme; cu familia elevului trebuie să comunici prin orice mijloc (față în față, prin telefon,

email etc.); mai apoi, respondenții sugerează că trebuie împărtășite micile realizări ale preșcolarului/școlarului și interacțiunile cu acesta.

Prin focalizarea asupra comunicării rezultatelor mici ale copiilor, părinților li se va confirma ceea ce știu deja despre copilul lor și se va întări ideea că educația se centrează asupra dezvoltării individuale (16).

O altă etapă sugerată de respondenți este identificarea nevoilor individuale ale părinților și discutarea modului în care aceste nevoi pot fi satisfăcute. Părinții trebuie ascultați și valorizați. Cadrul didactic ar trebui să răspundă preocupărilor și îngrijorărilor părinților, încercând să le reformuleze dacă aceste sunt sau nu realiste.

e) Căutarea echilibrului dintre datele concrete și poveștile personale

Respondentul PG14 relatează că la un moment dat și-a dat seama că elevii lui nu manifestă interes pentru materia predată, matematica. De fiecare dată elevii îi spuneau că nu văd legătura cu lumea reală: „*La ce-mi folosește matematica, în afară de adunări, scăderi, înmulțiri și împărțiri?*” Profesorul și-a dat seama că elevii, probabil majoritatea, înțeleg în felul lor conceptele matematice. Aceste reprezentări personale sunt dificil de înțeles altfel decât transformându-le în povești, desene sau conversații.

Am investit mult timp pentru a înțelege propriile reprezentări ale elevilor legate de lumea matematicii și apoi, le-am corectat acolo unde era cazul sau le-am transpus în exemple personale (PG14).

Acest tip de corelare a datelor obținute de la elev și povestea personală trebuie să aibă în vedere următorul aspect: în primul rând trebuie acționat atunci când ai informația proaspătă de la elev (*dacă constat că elevul este derutat, mă pot întreba dacă acest lucru afectează procesul învățării*).

f) Aflați ce gândesc elevii

Un respondent (I9) a implicat elevii în procesul de evaluare, oferindu-le ocazia să reflecteze asupra procesului de învățare. Deoarece elevii se remarcă în școală în diferite feluri, nu ar trebui să existe o metodă unică de evaluare. Vocile elevilor privind propriile idei și

propria dezvoltare pot oferi tocmai acele indicii mărunte care să dezvăluie existența unor tendințe importante care duc la îmbunătățirea învățării acasă, dar și la școală.

g) Includerea învățării în recreație

Un respondent a menționat că, de multe ori, învață copiii cum să-și recâștige energia fizică și mintală pentru a fi mai atenți în timpul orelor și pentru a obține rezultate mai bune la învățatură (I11). Pauzele sunt parte a învățării și nu înseamnă timp pierdut. În clasele primare, ei pot fi învățați jocuri care să includă tot grupul, să fie activi și să simtă apartenența la grup. Respondentul relatează importanța acceptării faptului că unii elevi preferă uneori singurătatea și privitul de pe bancă.

h) Organizarea activităților: O ZI FĂRĂ SIMULTAN ȘI ȘCOALA ALTFEL

Învățământul simultan este specific mediului rural, în care efectivele de copii sunt reduse considerabil. Acest tip de învățământ are câteva particularități: planificările și documentele de proiectare (planurile de lecții) trebuie realizate cu o legătură între ele. În ceea ce privește managementul clasei de elevi, învățătorul trebuie să fie un bun moderator, să aibă o coordonare foarte bună astfel încât să acorde atenție sporită tuturor elevilor iar comunicarea didactică și mesajul educațional să fie eficiente pentru ambele clase. Pentru a corespunde predării simultane, clasele ar trebui dotate cu câte 2 table fiecare, iar spațiul ar trebui să fie suficient de mare pentru a putea separa elevii corespunzător. Activitățile de predare sunt realizate simultan pentru clasele implicate, forma de organizare a clasei fiind pe grupe, frontal și individual. Activitatea de predare–învățare–evaluare trebuie structurată astfel încât la una din clase să se realizeze lecția de predare, iar la cealaltă, consolidarea și evaluarea cunoștințelor din lecția anterioară sau formare de priceperi și deprinderi.

Respondentul I2 menționează că, an de an merge cu elevii în vizită la alte școli și integrează copiii în colectivele respective, pentru o zi. În acea zi, elevii participă la toate activitățile clasei respective, *au parte de lecții demonstrative* și de activități comune cu colegii din școala respectivă.

Lecții demonstrative, vizite programate la școala gimnazială viitoare pentru cunoașterea noului mediu de învățare, activități extracurriculare comune clasa a IV-a și a V-a, evaluări semestriale și finale corectate de viitorii profesori, desființarea simultanului prin activitatea O ZI FĂRĂ SIMULTAN, dar și ȘCOALA ALTFEL, elevi de succes în vizită prin școli (I2).

Programul „Școala altfel” contribuie la dezvoltarea competenței de învățare și a abilităților socio-emoționale în rândul copiilor preșcolari și a elevilor. Totodată contribuie la *operaționalizarea conceptelor în practică* (I10). Activitățile derulate de respondenți au fost: vizite și activități în cadrul muzeelor, arta experimentelor amuzante, știința distractivă, casa experimentelor (principiul este de „a învăța făcând” într-o manieră distractivă) emoții colorate, ateliere senzoriale și dezvoltarea inteligenței emoționale: simțire și cunoaștere, culorile toamnei etc.

Demersurile de exploatare didactică a experienței elevului în calitate de resursă vie, prin încercarea de extragere a acelor cunoștințe dobândite de acesta pe căi informale sau nonformale, fie spre a servi drept puncte de plecare / exemplificări în cadrul lecțiilor, fie ca pretext pentru captarea atenției sau pentru intermedierea unor noi conținuturi curriculare. Profesorul poate prelua orice informație legată de viața obișnuită a elevului, pentru a exemplifica, a porni de la concret spre abstract, de la practică, spre teoretizare (I10).

Acest tip de învățare nu ține cont de limitele vreunei discipline școlare, însă ar avea efect asupra performanței la oricare disciplină. Indiferent dacă elevii învață chimie sau joacă baschet, procesul de învățare ar fi îmbunătățit și ar crește probabilitatea unor rezultate dezirabile dacă, în paralel, elevii și-ar dezvolta și abilitățile socio-emoționale.

i) Implicarea activă a cadrului didactic, dincolo de activitățile școlare

În opinia unor respondenți, cadrul teoretic trebuie să fie, într-un fel, *prietenul elevului* (I2). Cunoașterea nevoilor personale și sociale ale elevilor, cunoașterea mecanismelor specifice de învățare ale elevilor (PG13) pot contribui la rezultate pozitive la învățatură. Mărturie stă descrierea următoarei situații: *un cadru didactic, văzând că unul din elevii săi întâmpină dificultăți în procesul de tranziție din ciclul preșcolar la ciclul școlar, a luat legătura cu părinții elevului și a găsit cele mai bune metode de introducere a elevului în noul ciclu școlar, a rămas peste program cu elevul pentru a facilita această perioadă de tranziție, corelată cu implicarea părinților în rezolvarea temelor/sarcinilor școlare* (I16).

CONCLUZIILE CERCETĂRII

Intrarea copilului în școlaritate nu este un proces lin, uniform pentru toți copiii. Cercetarea a reliefat că, pentru unii copii adaptarea la viața școlară este *imediată*, pentru alții *graduală*. Pot fi înregistrate diverse distorsiuni, întârzieri și tulburări în sfera maturizării psihologice și sociale ale copilului: instabilitatea comportamentală, timiditatea, izolarea, agresivitatea, o anumită imaturitate afectivă și motivațională, un anumit retard în dezvoltarea structurilor cognitive, dacă copilul este *unic în familie*, dacă nu este sprijinit de cadrul didactic și de familie.

Perioada de tranziție poate să nu se consume la fel pentru toți copiii, ci se realizează în termeni individuali, proprii fiecărui copil și pe etape ale tranziției școlare.

Dimensiunea: *tranziția școlară a elevilor de la un ciclu școlar la altul*

→ Adaptarea copiilor la mediul școlar

În ceea ce privește *adaptarea la programul școlar și la tipurile de activități școlare*, pot apărea o serie de deosebiri între copii. Pentru cei care au frecventat grădinița, adaptarea la viața școlară se realizează mai ușor, pentru că *unii se cunosc foarte bine datorită faptului că locuiesc în comunități mici*, provin de la *aceeași grădiniță* și pentru că în *grupa mare ei au fost pregătiți pentru momentul intrării la școală*. Dar, mai sunt încă mulți copii care, de cele mai multe ori, din motive financiare, nu merg la grădiniță, de exemplu copiii rromi, care se adaptează din acest motiv, mult mai greu.

În comunitățile studiate, pot exista de asemenea dificultăți în legătură cu respectarea orarului zilnic, despre care copiii trebuie să știe că este obligatoriu. Programul școlar poate fi afectat din cauza *navetismului*. Mai ales cei care nu au fost la grădiniță și nu sunt obișnuiți cu activitățile zilnice, pot avea comportamente de tipul refuzului de a merge la școală. Răbdarea părinților în a le explica normele regulamentului școlar și ajutorul pe care-l poate da învățătoarea în a-i face pe cei în cauză să-și schimbe atitudinea sunt condiții obligatorii pentru integrarea fără dificultăți în regimul școlii.

Atitudinea elevilor față de învățare este afectată de sentimentele față de profesori. Dacă *interacționează cu ei în mod personal*, dacă îi respectă sau pur și simplu, vor să îi mulțumească și să le capteze atenția. Aceste sentimente față de cadrul didactic se pot schimba în timp și au legătură cu felul în care elevii relaționează cu acel profesor.

Școlaritatea aduce după sine influențe și modificări pe care copilul le trăiește uneori tensionat, cu momente seismice, la care este nevoit să se adapteze treptat. Influențele sociale și culturale, cele ale acumulării de cunoștințe și experiențe noi de viață, vor marca tranziția spre constituirea structurilor mai stabile ale personalității.

Regula devine fenomen central și se organizează conduita în colectiv a copilului. Prin aceasta se dezvoltă spiritul de cooperare, de conlucrare în echipă și se conștientizează ideea de cinste și obligativitate în raporturile cu ceilalți. Copiii trec și printr-o fază de excesivă sensibilitate față de noi reguli, mai ales în colectivul nou al clasei.

Pe de altă parte, grupul celor de aceeași vârstă poate să întărească prejudecățile, atitudini nefavorabile față de cei care nu corespund caracteristicilor grupului lor. Pe măsură ce copiii cresc și ajung la vârsta de 10-11 ani, presiunea de a aparține unui grup anume poate fi din ce în ce mai puternică. *Găștile își fac propriile reguli care stabilesc cine intră și cine este lăsat afară. Banii, hainele de firmă, vorbirea specifică grupului, atracția fizică*, toate acestea pot reprezenta modalități de a intra într-un astfel de grup. Copii tind să fie subiectivi față de cei asemănători cu ei și sunt susceptibili la presiunea către conformism.

Tipurile de relații între elevi se modifică treptat în perioada pubertății și adolescenței, copilul și apoi tânărul integrându-se tot mai mult între colegii săi, în generația sa, prin exprimarea identității proprii și prin exprimarea identității față de colegi, cadre didactice și adulții din jurul său.

Cercetarea a evidențiat faptul că, *practicile de parenting* trebuie adaptate în funcție de situația în care se află copilul. *Nu poți folosi același scenariu iar și iar, asta e clar. Nu dă roade.* Cadrele didactice insistă pe faptul că elementul cel mai important de care depinde calitatea și eficiența educației în familie este stilul educativ al acesteia. Părinții ar trebui să își *reconsidere abordarea față de parenting de fiecare dată.*

→ Problemele specifice ce intervin în procesul tranziției școlare

Viața școlară determină un nou caracter al copilăriei, atât prin intermediul planului dezvoltării psihice a copilului, cât și prin cel al activității și adaptării sociale. Școlarii aduce după sine influențe și modificări pe care copilul le trăiește uneori tensionat, cu momente seismice la care este nevoit să se adapteze treptat. Aceste aspecte sunt relevate și de respondenții din cercetarea noastră: o învățătoare nouă, cu un anumit stil de predare, sarcini mai grele, existența unui orar mai complex, schimbarea sălii de clasă, mai multe manuale/culegeri, elevii nu mai lucrează în cadrul centrelor de interes, formarea claselor cu predare simultană, lipsa de implicare a părinților, copii care nu au frecventat grădinița, copii care nu au acasă reguli sau apropierea și grija excesivă a familiei, elevii fiind mereu în preajma mamei/bunicilor/părinților.

Trecerea de la învățământul primar la cel gimnazial în opinia respondenților presupune schimbări profunde pentru elevi:

- trecerea de la un singur cadru didactic ce predă aproape toate materiile la mai multe cadre didactice (fiecare specializat pe o materie);
- trecerea de la un anumit stil de predare (propriu învățătorului și specific ciclului primar) la stiluri diverse de predare;
- trecerea de la manuale, caiete, planșe și alte auxiliare didactice colorate și atractive la altele mai „serioase”;
- diversificarea conținuturilor materiilor din programa școlară;
- trecerea de la un sistem de notare la altul: calificativele sunt înlocuite de note;
- redimensionarea orarului și a întregului program al elevului;
- creșterea volumului de teme pentru acasă etc.

Uneori, schimbările sunt radicale pentru că există mulți elevi (mai ales în mediul rural) care schimbă școala, drumul de acasă până la școală (navetismul), tot anturajul (întregul colectiv de colegi) etc.

Trecerea de la clasa a VIII-a la clasa a IX-a este oarecum mai ușoară, respondenții identificând două situații distincte:

- elevii care continuă în clasa a IX-a în cadrul aceleiași instituții – în acest caz trecerea este destul de simplă pentru că ei cunosc instituția, profesorii, uneori au aceeași profesori și la liceu;

– elevi care vin de la alte instituții de învățământ sau cei care revin la școală după o perioadă de absență – pentru ei perioada de acomodare poate fi puțin mai dificilă.

Cred că cea mai grea acomodare este în cazul elevilor din mediul rural care vin la liceu, în mediul urban. În acest caz, pe lângă necunoașterea culturii liceului intervin și aspecte ce țin de viața socială. Din păcate, în cazul liceelor de „fițe” deseori apare tendința de discriminare a „țăranilor” din mediul rural întrucât nu au haine de la anumite branduri, părinții nu au anumite funcții, iar relaționarea depinde de aceste criterii sociale. De aici pot rezulta multe probleme între care și bullying-ul. O altă problemă întâlnită este cazul celor care au altă etnie – de exemplu rromii – sau a celor care au altă religie.

→ **Cauze care pot conduce la apariția fenomenului de inadaptare școlară a elevului**

Într-o încercare de sinteză, *cauzele* care pot conduce la apariția fenomenului de inadaptare școlară a elevului sunt cele interne și externe, cauze familiale etc.

Adaptarea și performanțele școlare sunt, adesea, legate de sănătatea fizică. Astfel, *copiii care au afecțiuni sunt expuși riscului unor performanțe școlare scăzute (PG1); întâmpină dificultăți în învățare fiind nevoiți să lipsească de la școală pentru internări/analize (PG3),* acest fapt influențând adaptarea școlară, sănătatea precară împiedică participarea la activitățile zilnice din școală. Absențele frecvente, disconfortul sau durerea, limitarea mișcării, somnolența, efectele secundare fizice ale unor medicamente sunt factori ce limitează abilitățile elevilor de a se implica în procesul educațional.

Majoritatea elevilor au aceeași vârstă când intră în clasa pregătitoare, dar există și copii mai mici cu un an. *Acești copii nu pot rezista la fel de mult ca ceilalți la ore, sunt agitați, uneori nu înțeleg noile informații și nici nu pot face față cerințelor date (E2).*

Cu cât copilul înaintează în vârstă, cu atât adaptarea la nou este mai ușoară. Comunicarea și colaborarea se realizează cu ușurință, regulile grupului sunt respectate, au spirit de inițiativă și dorința de a se afirma în clasă și în afara ei.

Stresul psihologic poate fi cauzat și de disfuncționalitățile din familie, de părinții care se ceartă, de discuțiile pe care copilul le aude în casă, legate de bani, încercarea copilului mai mic din familie de a se ridica la nivelul realizărilor fratelui mai mare. Toți copiii se confruntă cu unele dintre aceste probleme la un moment dat în viață. Combinația câtorva poate

însemna diferența dintre un stres suportabil și genul de stres care are efecte negative asupra vieții de zi cu zi.

Cadrul didactic stă în mijlocul efortului de dezvoltare educațională. Uneori el este cel care propulsează elevii pe o treaptă superioară de motivație, de cunoaștere, de evoluție, iar alteori poate să fie un obstacol pentru aceștia. În opinia respondenților, factorii pedagogici precum schimbarea formei de organizare a învățământului, schimbarea stilului de predare al profesorului, schimbarea cerințelor școlare, de notare etc. completează factorii de natură psihologică în succesul sau insuccesul acomodării copiilor la fiecare etapă școlară.

Predarea este o artă care presupune un colaj de metode și strategii. *Discontinuitatea dintre obiectivele educaționale urmărite între cele trei cicluri poate determina o stagnare sau încetinire a ritmului de învățare.* Folosind metode, procedee de lucru care să trezească interesul copiilor pentru participare activă la procesul de învățare, materiale didactice corect realizate, diferite experimente, observări ocazionale și dirijate, jocuri de cooperare în grup alese pe baza aptitudinilor și capacităților copiilor, duc la succes școlar. Proiectarea și implementarea unor teme de învățare de interes, pot determina elevul să treacă ușor de la un ciclu școlar la altul, să-și îmbogățească cunoștințele și să facă față cerințelor fiecărui ciclu școlar din cadrul traseului educațional.

Unii elevi sunt obișnuiți cu un anumit stil și le este greu să se adapteze, dar sunt și profesori care nu fac vreun efort de a se adapta ei la nevoile elevului. Referitor la forma de organizare, de cele mai multe ori activitățile sunt individuale. Nu prea este încurajată munca în echipe, iar atunci când se face acest lucru, elevii lucrează doar cu anumiți elevi. Nu sunt capabili să interacționeze cu toți colegii din clasă nici măcar în clasa a XII-a, după 4 sau 8 ani de când sunt în aceeași clasă (L1).

Un respondent a adus în discuție și *situația copiilor cu nevoi speciale*, care aparțin grupurilor dezavantajate sau care au înregistrat eșec școlar. Aceste categorii de elevi se confruntă cu mari dificultăți atunci când vorbim despre tranziția de la un ciclu de învățământ la altul. Unii încearcă să facă față tuturor formelor de discriminare sau bullying și reușesc, într-o oarecare măsură, alții însă decid să întrerupă studiile. Lipsurile materiale, frustrarea, teama, opțiunile limitate de pe piața muncii sau rușinea, efectiv, sunt motivele abandonului școlar.

Putem spune că, politicile publice nu încurajează sau nu sprijină suficient aceste categorii de beneficiari, fapt ce amplifică excluziunea acestora din mediul școlar.

În concluzie, clasa, din învățământul de masă, unde lucrează profesorul în mod frontal este un grup neomogen, din care fac parte elevi cu capacități de muncă diferite, cu aptitudini și interese diferite, cu ritm de muncă diferit. Activitatea diferențiată a activității aduce variația de forme și metode în activitățile didactice. Acest termen, de *predare diferențiată*, se referă atât la structura și conținutul învățământului, cât și la organizarea activității didactice, la metodologia aplicată și la mijloacele de învățământ folosite.

Familia și capitalul educațional al acesteia sunt aliații cei mai importanți ai școlii (E4). Fondul cultural-educational al familiei are un rol important în tranziția pozitivă sau din contră, negativă. Există o strânsă legătura între interesul pentru anumite activități, capacitatea intelectuală a elevului și cea a părinților. *Părinții ce dețin un nivel ridicat de educație transmit și copilului (prin diverse modalități, cum ar fi: genetic, sau prin stimulare, așteptări mari) acest aspect și influențează pozitiv evoluția școlară a elevului deoarece se știe că de multe ori copiii imită comportamentele adulților.*

Un copil este fericit atunci când în familia sa există înțelegere, afecțiune și iubire. Acesta are tendința de a prelua și de a imita comportamentele din mediul familial. Este clar că atunci când acestea lipsesc, ba mai mult intervine și violența domestică, echilibrul emoțional al copilului este puternic afectat. La fel se întâmplă și în cazul copiilor cu un singur părinte care nu beneficiază de prezența și atenția ambilor părinți. Admitem că tranziția de la un ciclu la altul este dificilă pentru majoritatea copiilor, chiar și atunci când în familiile acestora există stabilitate. Așadar, putem afirma că pentru cei care „experimentează” instabilitatea fizică și psihică e cu atât mai greu. Tranziția școlară poate fi influențată de situația familiei elevului și transpuse în rezultatele școlare - negative sau pozitive.

În toate școlile analizate în cercetarea noastră, respondenții au menționat câteva elemente care influențează **pozitiv** tranziția elevilor de la un ciclu școlar la altul:

- un mediu școlar ce oferă siguranță și stare de bine;
- colaborarea cu familia - relaționarea pozitivă între profesori–elevi–părinți;
- unitatea de cerințe și expectanțe ale programelor școlare și structurarea învățării prin crearea de tehnici și metode active de învățare (PG1);

– implementarea unor metode activ participative și implicarea elevilor în procesul educativ (L1);

– atitudinea cadrelor didactice; digitalizarea, grupul de prieteni.

Cadrelor didactice trebuie să-și mențină elevii implicați, interesați de materiile predate și trebuie stimulați în permanență pentru a-și atinge potențialul maxim;

De asemenea, școlile și profesorii se pot confrunța cu provocări din partea elevilor, inclusiv probleme de comportament, de disciplină, bullying, violență, consum de tutun, alcool și stres emoțional. Unele dintre acestea își au originea în școală, altele își au originea în familie, în comunitate sau în cultura socială, iar elevii le importă în școală prin comportamentul lor. De aici și importanța relației dintre cadrele didactice și părinți, cu cât comunicarea este mai bună, cu atât acest gen de probleme pot fi dezbătute și rezolvate împreună.

Dimensiunea: *procesul de facilitare cu succes a tranziției școlare a elevilor*

Persoanele-cheie care pot sprijini procesul de implementare cu succes a tranziției școlare sunt: părinții, conducerea școlii, directorul școlii, dirigintele, cadrele didactice, consilierul școlar, factorii decizionali; fiecare cadru didactic în parte și dorința lui de a face totul corect.

Toți actorii care pot sprijini procesul de implementare cu succes a tranziției școlare menționați de respondenți, nu numai că iau în calcul în deciziile lor acționale raportul dintre resursele pe care le dețin, costurile și beneficiile implicate, ci sunt capabili, de regulă, să aleagă varianta optimă în realizarea tranziției școlare a elevilor cu succes.

Resursele reprezintă instrumentul care facilitează tranziția elevilor de la un ciclu școlar la altul și prin care acțiunile își găsesc exprimarea. Totodată prezența lor contribuie decisiv la buna desfășurare a activităților, fiind definitorii în cadrul școlilor în care cadrele didactice și elevii evoluează și își planifică acțiunile zilnice.

Toate tipurile de resurse (umane, tehnologice, financiare, de timp) sunt necesare pentru obținerea succesului. Pornind de la cadre didactice bine pregătite, psihopedagogi școlari prezenți în toate școlile, bani alocați pentru nevoile elevilor și dotări corespunzătoare, până la disponibilitatea fiecărui actor (cadru didactic, familie etc.) în a sprijini elevul în tot acest proces.

Tipuri de **bariere** care pot îngreuna tranziția elevului de la un ciclu școlar la altul sunt: *situaționale* (probleme de sănătate, familiale, lipsa banilor sau a timpului dedicat activităților școlare etc.), *dispoziționale*, corelate cu variabilele: nivel de ciclu școlar, vârsta copilului și atitudinea copilului față de activitățile școlare, *instituționale* (acele practici care pot descuraja elevul în demersul său formativ), bariere care țin de comunicare, rezistența la schimbare etc. Cercetarea a arătat că resursele umane nu discută și nu se organizează suficient. Ar trebui să existe niște protocoale/sesiuni/dezbateri foarte clare cu privire la problemele legate de tranziția școlară și de identificare a soluțiilor prin care acestea pot fi eliminate.

Din punctul de vedere al respondenților, pentru o **tranziție școlară de succes** există două opțiuni: să-i învățăm pe elevi abilitățile necesare și să riscăm ca ele să devină învechite sau să-i învățăm cum să învețe singuri aceleași abilități când și cum au nevoie.

Trebuie să îi ajutăm să își dezvolte creativitatea, automotivația și adaptabilitatea, necesare pentru a învăța singuri. Elevii trebuie să învețe cum să învețe.

Pentru a obține rezultate mai bune în domeniul tranziției școlare:

- trebuie să ne asigurăm că toți copiii au șansa să deprindă instrumentele de care au nevoie pentru a-și atinge scopul, apoi să-i ajutăm să vadă principiile mai profunde ale învățării care stau la baza procesului respectiv;
- este important să adopte învățarea creativă;
- cadrele didactice să se transpună în rolul de elev la propriile lecții. Un respondent a declarat că *cele mai importante efecte asupra învățării apar când profesorii devin și ei elevi la propriile lecții, iar elevii devin proprii lor profesori.*

Ca mod de implicare respondenții sugerează în primul rând ca profesorii să pună accent pe educație cu blândețe, apoi să organizeze întâlniri ale școlărilor mici cu elevii de gimnaziu, școlarii mici, în calitate de invitați, să participe la lecțiile desfășurate de profesorii din clasele mai mari, să abordeze, în cadrul orelor de dirigenție, teme specifice autocunoașterii, dezvoltării și consolidării stimei de sine, auto-valorizării etc. și organizeze *tutoriate* cu părinții sau chiar activități de consiliere și orientare, împreună cu psihologul școlar etc.

Dimensiunea: soluții de îmbunătățire a tranziției de la un ciclu de învățare la altul

→ Metode de depistare a elevilor care întâmpină dificultăți

În cele mai bune condiții, parteneriatul școală-părinți-copii trebuie să fie productiv. Realist vorbind, pe parcursul școlii și mai ales în momentele de tranziție de la un ciclu școlar la altul, pot apărea probleme mici, dar și unele complexe. Cele mai eficiente metode de depistare a elevilor care întâmpină dificultăți în momentul trecerii de la un ciclu școlar la altul ar putea fi:

- cunoașterea nevoilor personale și sociale ale elevilor, necesară pentru a le reduce nivelul de stres și anxietate cauzat de schimbarea școlii, a clasei, a cadrelor didactice;
- cunoașterea stării de sănătate a elevului prin efectuarea analizelor medicale, ședințele cu părinții și aplicarea unor chestionare de cunoaștere a elevilor și a părinților etc.

Strategiile de intervenție din partea cadrelor didactice trebuie asociate cu *diferitele stiluri de învățare*, dar și cu *metodele activ-participative*, cu *accentul pus în activitatea didactică pe lucrul pe grupe*.

Este important ca părinții și cadrele didactice să lucreze împreună pentru a preveni dificultățile de adaptare la o nouă etapă școlară și *nu de a le aborda după ce faptele s-au consumat*.

→ Instruire/formare a cadrelor didactice necesară dezvoltării competențelor

Într-o societate aflată în continuă schimbare, învățarea permanentă nu mai este un lux, ci o condiție necesară pentru adaptarea la cerințele profesionale. Antrenarea cadrelor didactice în activități de dezvoltare profesională poate contribui la optimizarea tranziției de la grădiniță la școală, prin prevenirea și depășirea dificultăților generate de lipsa unei unități curriculare la cele două nivele de învățământ.

Timpul schimbării actualului sistem de formare și dezvoltare profesională a cadrelor didactice din sistemul preuniversitar presează cu intensitate crescândă în toate sectoarele componente ale sistemului de educație, fie că e vorba de digitalizare, conținuturi curriculare, sistem de evaluare sau performanțe ale elevilor în învățare. Din păcate, sistemul românesc de formare și dezvoltare profesională a personalului educațional încă se confruntă cu restanțe

importante în construcția, aplicarea și dezvoltarea unei strategii și a unei politici în acest sens, iar formarea cadrelor didactice *a devenit o fugă după puncte, credite, adevăruri și certificate fără esență*. Coerența cursurilor la care participă cadrele didactice și eficiența lor pedagogică sunt încă deficitare.

Se sugerează că trebuie dezvoltate în cadrul școlilor și oportunități de *peer coaching* (mentorat între colegi), încurajând profesorii să învețe unii de la alții, pentru a preda în colaborare și asigurându-i pe colegii mai în vârstă, că experiența lor contează – ca mecanism de sprijin în formarea profesională.

O parte dintre respondenți au evidențiat necesitatea dezvoltării unor programe de formare și educare a părinților. Sugestivă este, în acest sens, mărturia unui respondent: *nu numai cadrele didactice ar trebui instruite. Și părinții ar trebui formați, pentru că în ultima vreme, în opinia lor, cadrele didactice au fost tot timpul cauza tuturor problemelor copiilor lor. Aceste formări ar trebui să fie realizate de specialiști, de consilieri școlari, deoarece aceștia au experiența din teren și cu siguranță și-ar centra intervenția pe partea practică, a aplicabilității în mediul școlar.*

Profesorii consideră absolut necesară preocuparea părinților, dar și pregătirea lor pentru planificarea activităților copiilor lor, presupunând că este importantă o atență monitorizare a elevilor în perioada de debut a școlii, în special la gimnaziu, dar și în perioada următoare.

→ Metode și tehnici de predare utile în adaptarea elevilor din clasa Întâi, a V-a și a IX-a

„Predarea și învățarea nu înseamnă o contopire a minților. Profesorii nu transferă conținuturile minții lor în cele ale elevilor, ca un download” (Robinson, 2011, p. 56). Predarea și învățarea este o relație în centrul căreia se află patru elemente principale: contextul, cadrul didactic, elevul și conținutul materiei.

Profesorii au propriile stiluri de predare, care *parțial au de-a face cu modul în care își văd rolurile și parțial cu personalitățile lor*. Un rol important în crearea unui climat favorabil unei învățări creative și interactive, îl deține, în opinia unui respondent, atitudinea cadrului didactic față de posibilitățile elevului de a se descurca în situații considerate problematice.

Cei mai mulți dintre profesorii din comunitățile investigate de noi utilizează o combinație a acestor stiluri de predare. În opinia respondenților: profesorul are nevoie să

aplice la clasă *metode și tehnici de predare-învățare variate*, specifice vârstei și conținutului didactic, care să sprijine facilitarea acoperirii nevoilor de învățare și obținerea rezultatelor proiectate. Fiecare metodă și fiecare procedeu *îmbinate și folosite corect* în secvențele lecțiilor au rolul facilitării unei bune adaptări a elevului la trecerea de la un ciclu școlar la altul. Profesorul la clasă trebuie să folosească un stil de predare, astfel încât să devină un facilitator pentru elevii săi, unul care să-i ajute pe elevi să gândească critic conținutul, orientându-i astfel spre descoperire.

Elevii au nevoie de *sarcini mai dinamice atât la școală, cât și acasă, pentru că nu mai au răbdarea de a aștepta și de a aprofunda meticulos un conținut didactic*. De asemenea, *sarcinile elevilor trebuie să fie cât mai „colorate”* pentru a le menține interesul. Dacă apar sarcini monotone, rezolvările sarcinilor devin superficiale sau sunt abandonate de elev în favoarea altor activități.

Dintre toate metodele și tehnicile de predare-învățare, un respondent a ales pe primul loc *libertatea exprimării elevului* în fața cadrului didactic fără teama de a fi pedepsit dacă răspunsul este greșit și încurajarea acestuia spre a-și expune propria opinie, urmată de educația cu blândețe. Atunci când e vorba de situația de învățare, teama este mai degrabă o piedică decât un avantaj. Un mediu de învățare dur nu dezvoltă aptitudini. Elevii temători au tendința de a-și asuma mai puține riscuri.

Metodele și tehnicile de predare-învățare care facilitează o mai bună adaptare a elevilor la noul mediu școlar sunt:

- la *clasa pregătitoare*: jocul didactic;
- din *clasa I, până în clasa a V-a*: jocul didactic, demonstrația, conversația, lecturarea, experimentul, brainstormingul, învățarea prin descoperire, rezolvarea de probleme;
- între *clasa a V-a și clasa a IX-a*: conversația, demonstrația și argumentarea, experimentul, modelarea, lecturarea, rezolvarea de probleme, brainstormingul, explicația didactică.

→ **Măsuri de prevenire a eșecului școlar**

Pentru a obține cele mai bune rezultate în procesul de prevenție a eșecului școlar este necesar ca mediul clasei și al școlii să fie luminos, curat, prietenos și distractiv; să existe o strânsă legătură între familiile elevilor și educator/învățător/profesorii; la clasele I-IV, poate fi

utilă stabilirea unei rutine zilnice, să existe un set de reguli în școală, un regulament de ordine interioară; încurajarea elevilor să-și asume responsabilitatea pentru învățarea și comportamentul lor, pentru anumite sarcini zilnice: responsabil lapte-corn; responsabil tabla și prezența etc.

Demersul actului de predare-învățare-evaluare să fie mult mai interactiv și atractiv, stimulând și valorificând potențialul creativ și originalitatea acestuia; elevul nu va învăța doar pentru notă sau de frica părinților, ci se va implica și va face asta din propria lui inițiativă. Aceste metode încurajează gândirea constructivă, complexă și completă, facilitează creativitatea prin comunicare, imaginație, oferă elevilor mai puțin comunicativi și timizi posibilitatea de a se exprima, încurajează solidaritatea în grup și competiția între grupuri, îmbinând munca individuală cu cea de echipă etc.

În scopul prevenirii efectelor negative create de dificultățile de adaptare la specificul exigențelor fiecărui an în parte, cu care se pot confrunta elevii, la trecerea într-o nouă etapă școlară, o parte din respondenți subliniază importanța *activității de tutoriat*, care lipsește din instituția școlară.

Cadrele didactice din ciclul primar și cele din ciclul secundar trebuie să comunice pozitiv, să cunoască și să înțeleagă mecanismele specifice de învățare ale elevilor, dar să și elaboreze o strategie comună pentru o practică de predare eficientă. Corespondența dintre metodele de predare folosite în clasele primare și cele abordate în clasele superioare poate reduce în mod semnificativ riscul de abandon sau de declin școlar al elevilor. Se impune necesitatea stabilirii unor întâlniri la nivelul conducerii și ședințe de lucru ale cadrelor didactice cu scopul coordonării activităților de tranziție școlară.

O altă metodă de prevenire a eșecului școlar, în opinia unui respondent, ar putea fi organizarea la nivel de comunitate a unei *zile anuale a succesului*. Mesajul acestei întâlniri ar putea fi: „*Numai cei care învață pot ajunge departe*”. În cadrul acestei zile ar putea fi invitați antreprenori, oameni de afaceri sau colegi mai mari, studenți, un scriitor etc. care să le vorbească elevilor/părinților despre activitatea lor, despre traseul lor profesional și despre cum au învățat din propriile greșeli etc.

Privind parteneriatul familie-școală cu deschidere și interes, într-o manieră dinamică și flexibilă, cadrele didactice vor fi în măsură să evite o anumită rutină a relaționării și să depășească modalitățile tradiționale, clasice de lucru cu elevii și părinții. În cadrul unor

coordonate definite de respect mutual, permisivitate, acceptare necondiționată, empatie și absența oricărei exploatări, parteneriatul are șansa de a fi constructiv.

Au fost identificate și câteva recomandări pentru directorii de școală. Aceștia ar trebui să întărească cultura responsabilității comune, pe lângă responsabilitatea individuală a fiecărui cadru didactic din unitatea școlară. Trebuie să ofere oportunități de *peer coaching* (mentorat între colegi), asigurându-i pe colegii mai în vârstă, că experiența lor contează – ca mecanism de sprijin în formarea profesională. Directorii de școală, în opinia respondenților, ar trebui să promoveze *incluziunea, intervenția timpurie și prevenirea* ca strategii principale în școală, asigurându-se că există și profesori de învățământ special și nu în ultimul rând, să revadă obiectivele școlii în care activează și să urmărească dacă acestea se limitează la rezultatele școlare sau dacă includ și alte obiective, precum starea de bine a elevilor, angajamentul sau cultura școlii.

Educația nu este o experiență izolată, ci un efort interactiv desfășurat pe parcursul vieții. Învățarea înseamnă să creezi comunități de oameni care gândesc liber și în beneficiul celorlalți. Când factorii implicați – familia, școala, comunitatea – colaborează, ei pot furniza cele mai bune resurse și experiențe posibile pentru a îmbunătăți educația.

Bibliografie:

1. Blândul, V. C. (2012). *Psihopedagogia comportamentului deviant*, Editura Aramis Print, București.
2. Crețu, T. (2009). *Psihologia vârstelor*, Editura Polirom, Iași.
3. Cucoș, C. (2006). *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași.
4. Golu, F. (2009). *Pregătirea psihologică a copilului pentru școală*, Editura Polirom, Iași.
5. Papalia, D.E, Olds Wendkos, S., Feldman Duskin, R. (2010). *Dezvoltare umană*. Traducerea de Anacaona Mîndrilă-Sonetto, Editura Trei, București.
6. Nils, F., Rime, B. (2007). „Interviul”. În Buschini, Fabrice, Moscovici, Serge (coordonatori), *Metodologia științelor socioumane*, Traducere de Savin, Vasile, Editura Polirom, Iași, 2007
7. Pânișoară, I.O. (2017). *Ghidul profesorului*. Editura Polirom, Iași.
8. Robinson, K. (2011). *O lume ieșită din minți: revoluția creativă a educației*. Traducere de Doina-Mihaela Brăgaru, Editura Publica, București.
9. Robinson, K. Aronica, L. (2019). *You, Your Child and School: Navigate Your Way to the Best Education*, Penguin Publishing Group.
10. Roman, T. (2009). *Metode și tehnici de cercetare sociologică*, Editura ASE, București.
11. Roman, N., Roman, N. (2020). *A Closer Look at Parenting Styles and Practicies. Family Issues in the 21st Century*, Nova Science Publishers, Incorporated.
12. Sălceanu, C. (2016). *Psihologia dezvoltării umane*, Editura SITECH, Craiova.
13. Verza, E., Verza, F.E. (2017). *Psihologia copilului*, Editura Trei, București.
14. Vlăsceanu, L. (2019). *Educație și putere. Sau despre educația pe care încă nu o avem*, Editura Polirom, Iași.

Publicație elaborată în cadrul proiectului „Școli Creative” cod proiect POCU/74/6/18/106637, implementat de Asociația Streetaware, Asociația Filantropică Trup și Suflet, Școala Gimnazială Grajduri, județul Iași, Școala Gimnazială nr. 1 Hocieni, județul Vaslui, Școala Profesională Dagâța, județul Iași și Primăria Hocieni, județul Vaslui.

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020.

Conținutul acestei publicații intră în responsabilitatea Asociației Streetaware și nu reflectă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.

street aware
a learning experience

office@streetaware.ro / www.streetaware.ro

● 2020 ●